

4. 540.

Első év. 3-ik füzet.

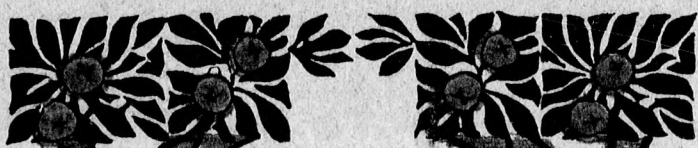
Debrecen, 1904. február 1.

CSOKONAI LAPOK

IRODALMI FOLYÓIRAT

Szerkeszti:

RUDNYÁNSZKY GYULA.

<p>Megjelen minden hónap 1-én és 15-én.</p> <p>Előfizetési ára: Félévre 5 kor. — fill. Negyedévre 2 " 50 " Egy füzet ára 50 fillér.</p>	<p>KIADÓ LAPTULAJDONOS: MORVAY ZOLTÁN</p> <p>DEBRECEN, CSOKONAI-NYOMDA RUCSOKA GYULA ÉS TÁRSA.</p>	<p>Szerkesztőség: Debrecen, Csapó-utca 19. szám.</p> <p>Kiadóhivatal: Debrecen, Csokonai-Nyomda, Kossuth-u. 13. sz.</p>
--	---	---

csok

Finom és a legjobb kivitelű férfi fehérneműek, valamint teljes úri kelengyék a legjutányosabb árak mellett készülnek

Békes Lajos kalap-, fehérnemű- és divatüzletében

Debrecen, Főpiac.

A téli idényre keztyűk, kalapok, orosz sárcipők, dániai bőrkabátok, továbbá mindennemű úri divatcikkek.

A hölgyvilág figyelmébe ajánljuk

!! Lovass és Ladányi

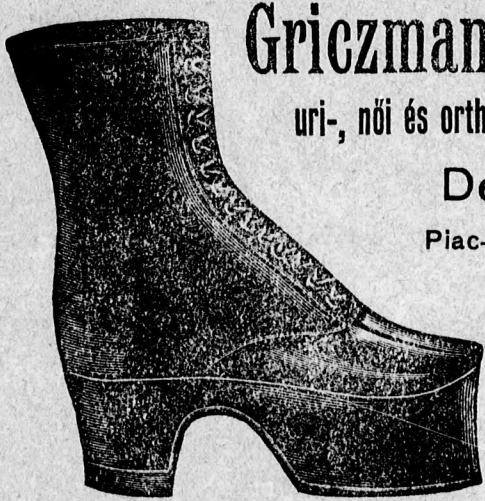
(Piac-u. 7. sz.)

Női ruhakelmékkel, selymekkel, mindenféle bálí újdonságokkal és díszekkel gazdagon felruházott áruházát.

E két ifju ember e téren sokáig működött külföldön, volt alkalmuk nagyobb világi gyárakkal összeköttetésbe lépni.

Időközönként egyikük meg Párisba, a divatfészekbe hol személyesen vásárolják össze a díszingyált minták újdonságait.

Műtermükben női ruhák angol és francia modellek után gyorsan és pontosan készíttetnek.

Griczmann Gyula

uri-, női és orthoped-cipész

Debrecen,

Piac-utca 11. szám.

Készítenek mindennemű orthoped cipőket, lúdtalp-betéteket, műlábfeljekeket stb. pontos időre, szolid ár mellett.

Richer Károly

vonalzó-intézete és könyvkötészete

DEBRECEN,

P terfia- és Kasza-utca sarkán.

Minden e szakmákba vágó munkák gyorsan, pontosan és a legmérsékeltebb árakon készíttetnek.

MIHALOVITS J.

gyógyszertára a „KIGYÓ”-hoz
DEBRECENBEN.

Ajánlja a teljesen fémmentes s kiváló jóhatású

„MOLLITERGIN“

arc s kézbőr finomító szépítő szerét, mely a szélkifujta arcot vagy kezeket a legrövidebb idő alatt **fehérré, puhává s üdévé teszi** s a powder alá is igen ajánlható. Hatása gyors és biztos! Mint bőrápoló szer **páratlan. Egy üveg „Mollitergin” ára 1 kor.**

Balkányi Antal

fényképész

DEBRECEN, Piac-utca 81. szám,
BANKPALOTÁVAL SZEMBEN.

Speczialista gyermekfelvételekben.

Platin nagyítások,

Aquarel-festmények életnagyságig.

5 KORONÁÉRT!

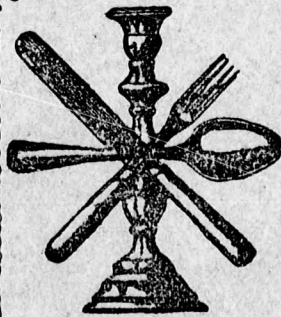
küldök,
míg a készlet tart,
4 és fél klg. finom,
enyhe virágillatu
PIPERESZAPPANT

rózsá, ibolya, tojásolaj,
glicerin, spék és mosus
darabokból szépen össze-
válogatva utánvétellel

AUFFENBERG JÓZSEF
Budapest, VII. Huszár-u. 6.

Egy háztartási mérleg ingyen!

Mesésen olcsó árak mellett küldöm szét tulhalmozott raktáramból világhírű s kiválóságukért általánosan kedvelt

mexikói ezüst-áruimat
és pedig:

- 6 db mexikói ezüstasztali kést,
- 6 „ „ „ evővillát,
- 6 „ „ „ evőkanalat,
- 12 „ „ „ kávéskanalat
- 6 „ kiváló deszertkést,
- 6 „ „ deszertvillát,
- 1 „ mex. ez. levesmerőkanál,
- 1 „ mexikói ezüst tejmerítőt,
- 2 „ elegáns szalon asztali gyertyatartót.

Minden megrendelő ezenkívül jutalomképpen egy szavatosság mellett pontosan működő, 12 és fél klg. hordképességű háztartási mérleget kap **teljesen díjtalanul.** A mexikói ezüst egy teljesen fehér fém (belső is), melynek tartósságáért és kiváló minőségéért **jótállást** vállalok. Szétküldés a pénz előzetes megküldése esetén vagy utánvétellel történik az európai raktárból.

AUFFENBERG JÓZSEF Budapest, VII., Huszár-u. 6.

46 db összesen csak 6.50 frt.

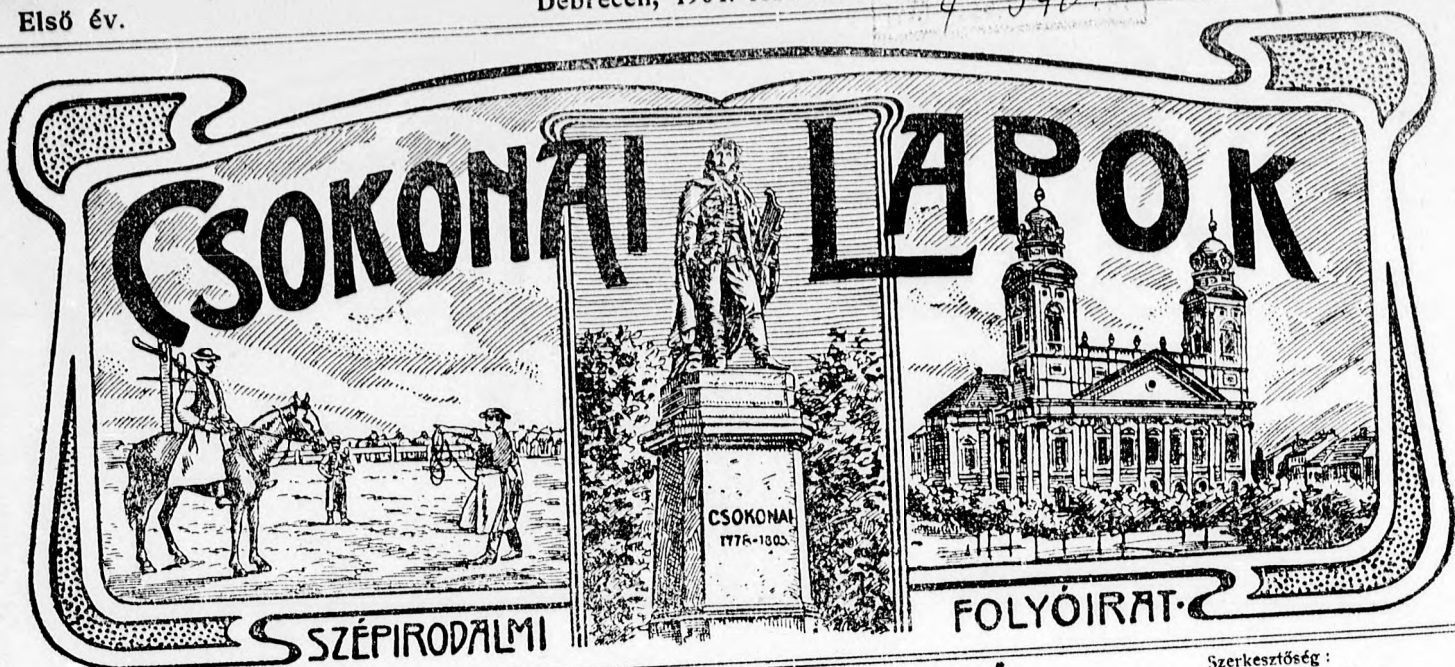
Nagy Lajos

szijgyártó-műhelyében

Hatvan- és Pásti-utca sarkán

minden e szakma körébe tartozó munkák, a legszilárdabb kivitelben és olcsón kaphatók.

Kész munkák raktáron.

Előfizetési ára:
Félévre 5 korona — fillér.
Negyedévre 2 korona 50 fillér.
Egy füzet ára 50 fillér.

Szerkeszti:
Rudnyánszky Gyula.

Szerkesztőség:
Debrecen, Csapó-utca 19. sz.
Kiadóhivatal:
Debrecen, Csokonai-nyomda.

Nemzeti költészet.

A világ összes nemzeteinek nagy költői nemzeti költők. Ami világirodalmi jelentőségű alkotást ismerünk, kivétel nélkül valamely nemzeti irodalom kincse. A nemzetközi világszellemek csináltak divatos művirágokat, el is adogatták jó pénzen, ideig-óráig talán ki is szorították velük a nemzeti talajból nőtt igazi virágokat. De gyökere az ilyen portékának sohasem lesz. Fordul egy pár esztendő s elfújja valamennyit az idő szele nyomtalanul . . .

Az ember azt hihetné, hogy amikor nálunk hosszú mákonyos álmom után felébred újra a nemzeti lélek, ha az idegen csalmatok szagától elbódult tömeg-izlés nem is tér nyomban vissza az ős erdőbe megittasodni, legalább az írók egy táborba gyűlnek és együtt zengik a hozsánát.

Azonban nem így történt. Annyira elfajultunk, oly mértéktelenül szíttuk magunkba az idegent, a nemzeti eszme helyett a világpolgári hazugságokat, hogy a kibontott zászló felé legelőször épen az irodalmi üzletek cégjegyzői — magyar írók — öltögetnek nyelvet.

Itt is ott is felszisszentek a vegyes kereskedők és csúfondáros nevetéssel fogadták a nemzeti költészet természetes jogainak visszaszerzése, egyeduralmának kikiáltása érdekében megindult mozgalmakat.

Különösen *A hét*, egy magyar költő irodalmi lapja, vágott szatír-képet a lázadáshoz. Sok esztendei rendszeres munkával rombolta eddig a nemzeti irodalom hagyományait, ősi udvarházait, történeti határfáit. Idegen izlés apos-

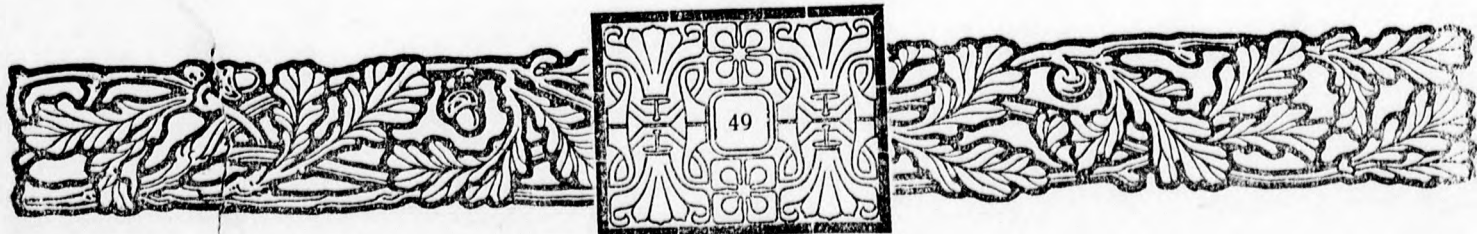
tola volt mindig, nemzetközi szellem seregében szolgált minden betűje. Iskolát alapított a volapük-lelkűek számára s most sandán nézi az áldozattűzek kigyúladását az elhagyott régi oltárokon.

Dr. Sebestyén Károly, széptudományi író, magyar színműveknek évek óta bírálója, torkolja le a magyar szerzőket *A hét*-ben azért a törekvésükért, hogy a nemzeti költészetet védeni, fejleszteni, erősíteni kívánják és a magyar olvasó ízlését és a magyar színpadot meg akarják tisztítani a selejtes idegen burjántól. Haragosan csúfolódik, tolla hegyére szúr mindenkit, a ki magyarul érezni, nemzeti irodalomról álmodni merészel. Valóságos undor fogja el arra a gondolatra, hogy a magyar közönség, ha a magyar írók ostromzár alá veszik az irodalmat, hazai művekkel lesz kénytelen táplálkozni, mint ahogy a körülzárt párisiak ették 1871-ben a patkány és macska húsát.

Szinte látszik a magyar bírálón, hogy egész teste libabőrös attól való félelmében, hogy neki ezentúl hazafiságból csupa eredeti műveken kell majd unatkoznia, ahelyett, hogy Hervieut, Briexut, Donnayt élvezhetné!

Vaknak fessek le a szivárvány színeit? süketnek suttogjak Beethoven zenéjéről? hitelment hívjak Isten színe elé? Nem! . . . Szóljon az, hogy — hallgatók!

Ám ez a példa is csak azt bizonyítja, mennyire itt az ideje, hogy elinduljunk a veszedelem véres kardjával és riogassuk talpra a nemzeti költészet minden szunnyadozó hívét.

Vidéki poéták.

(Panasz a „központ“ ellen.)*

Irta: Szávay Gyula.

A kőfalak nagy városába fenn,
Hol oly kedélyes párosan a séta,
Népszámlálásunk tanúságaként
Él sok jeles poéta.

S a levegős vidéken, künn, ahol
Sületlenül is látható a bárány,
Ott is van egy-két lény, ki nem tanul
Soha a maga kárán.

Én a vidéknek vagyok hű fia
S a központ ellen lelkenedezve védem,
Ideirányul most is uraim,
E perbeli beszédem.

Meghiszem azt, hogy más az ő daluk,
Vígabb a víga és búsabb a búsa,
Szó amí szó: köztük fesztelenebb
S csókoldzóbb a Múza.

Hozzánk csak vendégszerepelni jár,
S bár polgármesterünk fogadja hintón;
Ha bevonul is, nem bánna sehogy,
Hogyha már újra kint vón.

Van persze ottfenn palotája sok,
És módja rá, hogy jót el ne szalasszon,
A zsur, a színház, a sok „száz-arany“ —
A Múza is csak asszony!

Meghiszem azt, hogy könnyű így nekik
S legyűrhet minket a központi nóta,
És ez a helyzet, kérem, így vagyon
A honfoglalás óta.

Mi mélabúsan kezdünk versbe itt,
Fájó szívvel leltározván a tájat.
Ott? — kéjgázzal huzzák a fogat is,
Ott a vers-szülés se fájhat.

S milyen egyhangú a mi életünk?
Zefírt például mi sohase látunk,
Ha jön is egy-egy: itt a neve „cug“
És óvjuk tőle a hátunk.

Oly lila földet és okker eget
Sincs rá eset, hogy itt valaki lásson,
Mint ők láthatnak csekély díjakért
A képkiállításán.

Nálunk az ég már évek óta kék
S a föld — attól függ, hogy mi hull rája,
Piktorunk előbb lesöprögeti,
Ha ugyan lepingálja.

Témák-témája: hajnalhasadás,
Nekik ez persze ritka tűzijáték:
De a vidék hajh, látott már sokat,
És nagyon sokat lát még.

* Felolvasta a Petőfi-társaságban.

Mi azt se tudjuk, mi az a magány,
Örökké van, ki eltereferéljen:
Ők besülyesztké úri magukat
A kalapjukba mélyen.

Mi kalpagunkba nem sülyedhetünk,
Mert rossz az út s árokba visz a hinta,
Náluk: az út is úgy van öntve, mint
Nálunk a palacsinta.

Mint táncos lányok, sort állanak ott
S nem kéretik magukat úgy az eszmék,
Van rfm-raktár és hangulat-bazár
S ihlet-gyógymód is lesz még.

Hát miről írjunk? a népről talán?
Hisz rongyos szürben jár nálunk a jámbor,
Míg ő eléjük gyolcsban s baritonnal
Göndörödik a Sándor.

Nem mondom: bírka és más akad itt,
De oly kócos, hogy szégyenünkre válik,
Bezzeg más az, mit nekik festeget
Sáfrány-mezőkre Pállik.

Bőharmatú sűrű füvekbe mi
Tizszer lehajlunk tiz szál ibolyáér, —
Csokorba kötve termi ezt nekik
A kávéházi tányér.

A szerelemről, oh — és ez a baj! —
Arrul is ők tudnak csak írni szépen:
Hogy első csókján a leánynak, ah
Mi minden ég szemében!

Az első csóknál e szem-látományt
Mi nem önthetjük soha, soha dalba.
Mert ép ilyenkor süti le szemét
Kis angyalunk, a balga . . .

Hát lássa be a tisztelt vádhatóság,
Hogy védencem, a vidék, nem hibás,
Hogy túlnyomó az enyhítő körülmény
S nehéz a versírás.

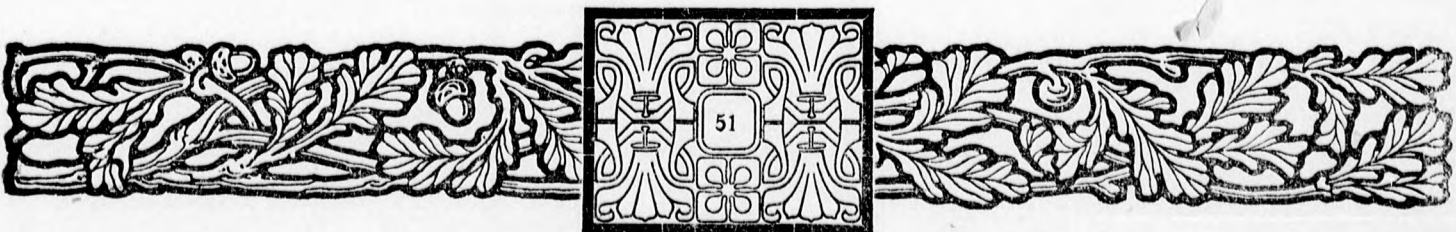
Nem hibás, még ha itt-ott valamin
Rajt' kaptik is sors-sújtotta vérem. —
Esküdt urak és hölgyek, ennélfogva,
Tekintettel az apagyilkosokra —
Én felmentését kérem.

Magyar szinműirodalom.

Irta: Herczeg Ferenc.

A Tudományos Akadémia képes termében megalakult a Magyar Szinpadi Szerzők Egyesülete. Körülbelül harmincan voltak csak jelen írók. Szerény keretben, a vérmes reményeket eleve is lefokozva, eszközeik hiányos voltát elismerve és erejük gyöngye voltát hangoztatva, láttak hozzá a szervezkedéshez. Mikor azonban az értekezlet véget ért, egyszerre tüzesen és lelkesen, a mi kétkedő és kesernyés fővárosi íróinknál szinte páratlan formában, tört ki egy gondolat. Ugyanaz

a gondolat, mely ma ezer fővárosi és tizezer vidéki magyar embert nyugtalanít, mely régóta fejünk felett lebeg és magam is érintettem a Petőfi-Társaság nagygyűlésén: a magyar szinpadnak az idegen járom alól való felszabadításának gondolata.

Tudom, hogy most sokan szánakozva mosolyognak. Nem bánom, mosolyogjunk, de beszéljünk a dologról!

Azt mondják, hallom: Tessék a magyar szerzőnek jobb darabot írni, mint írnak a külföldiek és meglesz az emancipáció. Ezt már gyakran hallottam és a ki mondta, mindig udvariasan hozzátette: a jelenlevő szerző persze kivétel. Nem kivétel, mert mi bizony együttvéve se tudunk olyan szindarabot írni, mint Dumas, Gorkij, Hauptmann. De a tudósaink se tartanak ott, a hol Spencer, Mommsen, Pasteur. A technikusaink kisebbek Edisonnál. Olyan zeneszerzőnk soha sem volt, mint Wagner vagy Verdi. Mednyánszky-nál ismerünk nagyobb külföldi festőket. A Times nagyobb lap, mint a Magyar Hírlap és a képviselőházunk szellemi színvonalát éppoly kevésbé lehet összehasonlítani az angol parlamentével, mikén a kereskedőinket és iparosainkat nem lehet az angolokkal vagy németekkel. Egy szegény, elmaradt és gyöngé nemzet munkásai vagyunk valamennyien és a mi gyöngeségünk, a szinműírő éppugy, mint az öné, tisztelt olvasó, a magyar nemzet gyöngesége.

Csudálatos és feltűnő dolog azonban, hogy míg anyagi és szellemi közéletünk minden terén a kezdetlegesebb hazai termelés nélkülözhetlenné tudta magát tenni a fejlettebb külföldi mellett is, addig Kátana, Madách és Csiky örökéből ma az idegen import lerakódó helye lett. És szinte gyanus dolog, hogy míg nyilvános életünk minden terén ma erős és gyakran türelmetlen nemzeti érzés az ur, addig első kulturintézeteinket védelem nélkül kiszolgáltatjuk az idegen szellemnek és erkölcsnek.

Eszembe jut, hogy a világ leghatalmasabb nemzete, a német, valaha hasonló, csak hogy még nyomorultabb kulturális rabságban szenvedett. A német szalónban, színházban és könyvtárban a francia nyelv uralkodott. Nemzeti írókat az előkelő német sznobok bárdolatlan, együgyű és unalmas tuskóknak tartották, kik sohasem fognak megmérkőzhetni a gall eleganciával, a gall elmésséggel és formaérzékkel. Egy Lessingnek kellett születnie, hogy kiragadjon nemzetét az idegenimádás fanatizmusából. Goethe, Schiller végleg eltiporták a francia hegemoniát. Lessingék nemzetették az új német irodalmat. A német irodalom nemzetette a németiség öntudatát. Ez nemzetette Königrätzet és Szedánt. Szedán nemzetette a német császárságot. Ezen a tisztító folyamaton keresztül kellett esnie a németiségnek, hogy megtalálja önmagát és a világhatalomhoz vezető utat.

Tudom, hogy min mosolyognak most: Lessing,

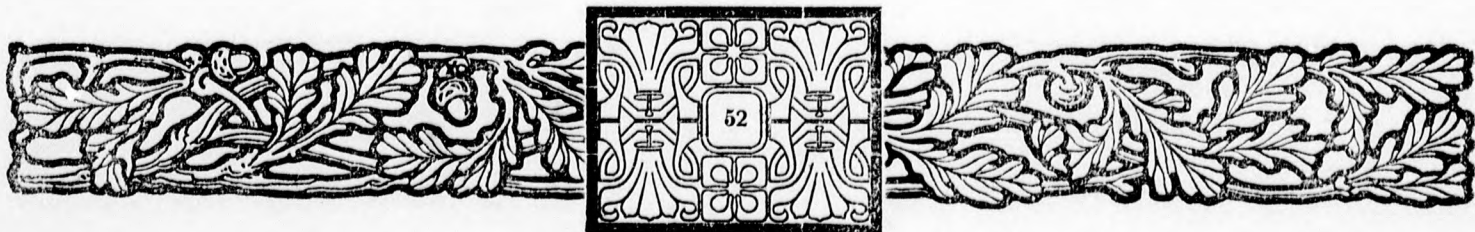
Goethe, Schiller! Óh igen, közöttünk nincs ilyen. De talán jönni fog, legalább jönnie kell. Mi pedig addig is egyengessük az útját, azzal a hittel, mely hegyeket tud kimozgatni a helyükből. Mert tudjuk, hogy oly nemzet életében, mely nem akar lemondani a maga jövőjéről, az idegen kultúra legfényesebb és legfejlettebb termékei sem pótolhatják a nemzeti kultúra kezdetleges és szegényes termékeit.

Miféle eszközökkel kívánjuk elérni a célt? Főlöleges a megbotránkozás, sem szellemi védvámot, sem cenzurát nem kívánunk. Egyáltalában nem kérünk védelmet az idegen verseny ellen. Jöjjön be Dumas, Hauptmann. Hozzák be a klasszikus francia pezsgőt és a nemes rajnait. A mi magyar csigerünknek mindig akad még barátja. Nem kérünk védelmet a hatalmas versenytársak ellen, de kérjük az államhatalmat, a sajtót és a közönséget, hogy védje meg önmagát és védjen meg bennünket a tisztességtelen verseny ellen, mely a művészet vignettája alatt mérges kotyvalékot mér.

A propaganda eszközeit mérlegelvén, megemlékeztem a magyar irodalmi színház tervéről. Egyik napilap ilyen megjegyzéssel fogadta a tervet: „Azt az üzleti versenyt, mely a színházak között kifejlődött, vajmi nehéz lesz megszüntetni akként, hogy még egy színházat építünk“.

A szóban forgó színház tervezői azonban nem is akarnak segíteni a meglevő színházak baján, őket az irodalom nagy baja érdekli csak. Nem kívánják szaporítani a feles számmal fejnálló vállalatokat, hanem olyan intézetet akarnak alapítani, amelyhez hasonló nincs a fővárosban és amelyre kulturális okokból szükség van. A mostani színházak kevés kivétellel üzleti alapon alakultak. Versenyeznek egymással, vad és éhes kapkodással. Részben egyes művészek népszerűségére, részben a nagy közönségnek nuditások és sikamlósságok iránt való előszeretetére támaszkodnak. Ahelyett, hogy vezetnék a tömeget, a tömeg által vezetetik magukat. A tömeg lélektanának minden ismerője tudja, hogy mit jelent ez. Irodalmi és művészeti szempontból ut a *minuendo licitációhoz*. Egyes színházak már is ott tartanak, hogy megszokásból adják nekik csak a színház nevet; a valóságban csak *mulatók*.

Ha egyáltalában még segíthetünk a bajon, azt csak új színház építésével, vagy valamely meglevőnek gyökeres átalakításával tehetjük. Szüksége van a fővárosnak oly népies színházra, mely mindenek fölött és mindenek előtt színház, csak másodsorban vállalat. Nem szeretem a külföldön vett példákat, de a párisi *Odeon-ra* és a berlini *Deutsches Theater-re* kell gondolnom. Egy intézetre, a hol nem a pénztári kimutató, hanem a kritika az ur. A mely nem vezeteti magát a karzat közönsége által, hanem vezetni látszik a közönségét. Feladata volna, hogy magához vonzza és

szaporítsa a fővárosi közönségnek azt a részét, mely még ma is művészetet és irodalmat keres a színházban. Végső célja annak a bebizonyítása, hogy egészséges kulturális viszonyok közt az irodalom is — üzlet. Hogy a színház tervét a Nemzeti Színház vezetői érdeklődéssel és örömmel fogadják, az erkölcsi erősségük azoknak, kik az új intézet gondolatában a Nemzeti Színház nagy hagyományainak egyik hajtását látják. Más kérdés, hogy üzleti szempontból jövedelmező lenne-e a terv? Ennek a kérdésnek az előzetes eldöntését azonban rábízhatjuk azokra, a kik készek rááldozni pénzüket és munkájukat. A ki azonban eleve is letagadja létjogosultságát, az nem hisz a magyar kulturális törekvések jövőjében.

A *Magyar Hirlap* engem a Petőfi-Társaságban előadott elmefuttatásom alkalmából azzal vádol, hogy a színházi cenzurát sürgetem. Azt mondja a vezércikkében: „Politikába vág: kutatni, nincs-e abban törvényszerűség, hogy a színházi cenzura gondolata is azóta támadt fel nálunk, mióta az ultraliberális Tisza István gróf Magyarország miniszterelnöke?” Nincs benne törvényszerűség! Hogy megnyugtassam a kollégát, ünnepies ígéretet teszek, hogy Tisza István gróf, vagy bárki más, a ki Magyarországon megakarná honosítani a színházi cenzurát, engem is de ez ujságot is a leghevesebb ellenzék soraiban találáná. A Petőfi-Társaságban ezeket mondtam: »Üdvös volna, ha az államhatalom élne felügyeleti jogával ama színházaknál, melyek állami segítségben részesülnek és itt első sorban a szubvencionált vidéki színpadokra gondolok«. Ez nem cenzura. Az államnak nincs ma olyan felügyeleti joga, mely hasonlatos volna a cenzuraéhoz, de igenis megvan az a joga, hogy közpénzekből csak olyan színházat segítsen, mely a komoly művészet szolgálatában áll. Ha egy vidéki igazgató léhaságok és trágárságok segítségével akar boldogulni, ám tegye a maga szakállára, de ne az ország pénzén.

Azt is mondtam: a cenzura szó gyűlöletes, de ha a magyar államnak megvan a joga, hogy nyilvános helyeken örkdjék a köztisztesség fölött, akkor nem tudom belátni, mért szabad fényesen földíszített termekben, ezer számra menő közönség jelenlétében, a tisztességet és vele a művészetet estéről-estére pelengére állítani“.

Az államhatalom előzetes cenzura nélkül is örkdhetik a tisztesség fölött. El tudom képzelni, hogy a közerkölcsiség durva megsértésére vonatkozó büntető intézkedések kiterjesztetnek a színházakra. Ha egy nő földszintes lakásának ablakában hiányos öltözetben jelenik meg, a rendőr följelenti és megbüntetik. Ez kihágás. Ha ugyanaz a nő levetkőzik a színpadon, akkor az művészet? Ha az ügyészség vagy egyik magánfél följelentésére bíróság elé idéznék az igazgatót, ki szemérmelenségek elkövetésére és trágárságok elmondására kényszeríti művészeit, azzal nem esnék rés az alkotmány sáncain és a kormány hatalma se növekednék meg vele.

Nem szeretném, ha ezek után valaki oly prüderiával vádolna bennünket, a melyből egy mákszemnyi sincs bennünk. Mi tudjuk, hogy a szenny, melyet egy Dosztojevszkij vagy egy Gorkij bemutat, tisztit; tudjuk, hogy Tizian meztelensége fölemel és tudjuk, hogy érzékiség nélkül nincs művészet. Tizian, az ó- és ujkor összes klasszikusai és a papirliberálizmus összes jelszavai azonban nem szolgálhatnak mentéseül annak az import-irodalomnak, mely ma úr a színpadjainkon. Ez nem az igazság, nem a klasszikus meztelenség és nem a művészi érzékiség, — ez romlottság, szemérmelenség és fajtalanság. Ez ellen az irány ellen fogunk küzdeni és száz szimptoma meggyőző róla, hogy a kérdés megérett és hogy csatlakozni fognak hozzánk mindazok, akik egyrésztől tudják, hogy milyen óriás nevelő hatása van a színpadnak és másrésztől azt vallják, hogy a jövő Magyarországnak tiszta erkölcsű és ép gerincű nemzetségre van szüksége.

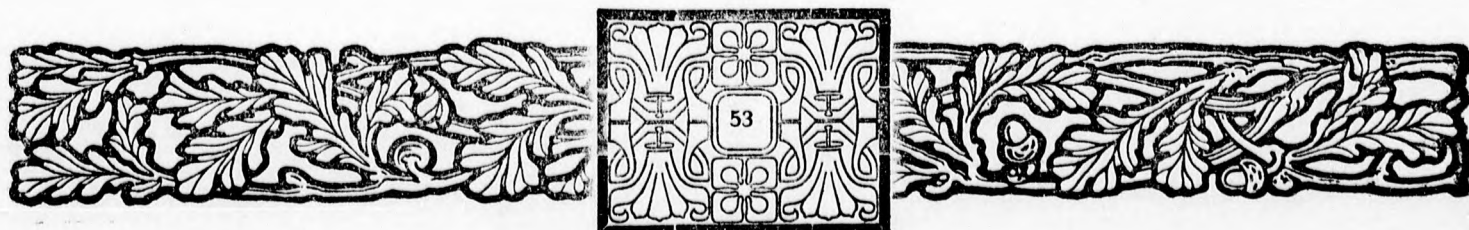

Téli erdő.

Szél süvölt a téli erdőn,
Zúgnak rá a százados fák
S ágbogaik zuzmaráját
Az avarra záporozzák.
A levegő hideg fénye
Szinte villog, felszikrázik;
Éles, erős holdvilág süt
S megmozdul a csapzott pázsit.

Ugy rémlik, hogy holdfényszáלבól
Regefátyolt szó az éjjel;
Erdő álmát csengés, bongás,
Léptek zaja úzi széjjel.
Tar bokrok közt egy-egy tündér
Bukdácsol és kandikálgat,
Eleinte kettő-három,
Aztán egész tündérszázad.

Gomolyogva, hömpölyögve
Csimpaszkodnak ágról-ágra,
Kacaj csilingel az éjbe,
Szélsírásba tündérlárma.
„Milyen furcsa most az erdő!
Milyen fehér! milyen száraz!
Ibolyáék nincsenek honn,
Menjünk bálba Jégvirághoz!”

Jégvirág, az ott lakik a
Tó mellett, az erdőmélyen.
„Menjünk, menjünk! milyen kedves,
Milyen pompás lesz a jégen!”
S holdfényszálon, röpke szárnyon
Hip-hop! rögtön ott teremnek.
„Jaj de sikos!” sikogatnak
S hahotáznak, ha elestek.

Hull a raj, de talpra ugrik,
Bóbitáját igazgatja.
A többi meg körbe röpköd
S ráözönlük: Rajta! rajta!
Elsodorják, mint a pelyhet,
S roznak vele céda táncot,
Lesz azután oly vigasság,
Minőt még a hold se látott.

Csörömpöl a szálfá erdő,
Sápadoz az éjnek arca;
A szél fagyos szárnyütéssel
Csapkod le a tündérhadra.
Összefutnak dideregve
S a reggeli szürkületben
Bóbás tündér, táncos villi,
Egész ezred tova rebben . . . .

Endrődi Sándor.

Szakítás.

Irta: Vértesy Gyula.

A színészek előtte való napon mentek el. Mi sem természetesebb, minthogy másnap este a nemes város fiatalsága, persze csak meghitt bizalmas körben, együtt ült az „Arany szarvas” külön szobájában.

Az asztalon ott állottak kibontva a „Mumm”-ok, de tudja isten, mintha keserű lett volna az a pezsgő, nem igen csuszott. Mindenki el volt foglalva a maga bajával. Mindenki arra gondolt, hogy az ő aranyos szőkéje vagy barnája mit csinálhat most. A hangulat még nem emelkedett fel arra a magaslatra, mikor a szerelmes ember lelke szomjazik a mámorra. Egyelőre csak rezignáltak és hébe-korba le-lepillantottak a gomblyukaikban levő virágokra, melyeket még tegnap este kaptak a bucsucokrokból.

Bizony azok már hervadozni kezdtek. Hiába tartották őket friss vízben.

A hangulat kezdett nagyon unalmas lenni. Balogh Dani jött legelőbb magához s odakiáltotta a cigánynak:

Elszerették a babámat,
Elszerették mind a hármat!

Felhangzott a jókedvű csárdás s nyomában a jó kedv.

Balogh Dani meghozta az egyhangu határozatot, hogy busuljon a ló, elég nagy a feje hozzá.

A poharak kezdtek is gyorsabban ürülni, az arcok nekipeirosodni, a szemek felcsillanni.

Csak Petray Géza lett egyre szomorubb.

Mi az ördög lelhetette ezt? Hiszen ennek a kópénak, a ki rendre bolondítja az asszonynépeket, csak nem fájhat az, hogy egy kedvese a sok közül itt hagyta?

— Géza, csak nem vagy szerelmes?

— Ostobaság! Dehogy vagyok.

— Hát akkor örülhetnél, mint máskor, hogy lerázhattál valakit a nyakadról.

— Ennek örülök is. Hanem ez a tegnapi bucsú eszembe juttatott egy másikat. Arra gondoltam. Az kedvetlenített el. Tegnap is őszintének kellett lennem, mint akkor. Nem álhattam szó nélkül, hogy ez a boldos kis leány azt higgye, hogy én Isten tudja mennyire szeretem. Megmondtam neki az igazat. Ép úgy, mint annak a másiknak. Csakhogy az a másik nem komédiázott annyit. Meg azután annak hazudtam is. S míg én tegnap este néztem a kis Maricának rizs-poros arcát, melyen barázdát szántott a kifestett szélű szeméből alápergő köny (mert az előadás után történt, az öltözőjében) és míg gondolkodtam rajta, hogy kétségbeesett felkiáltásait:

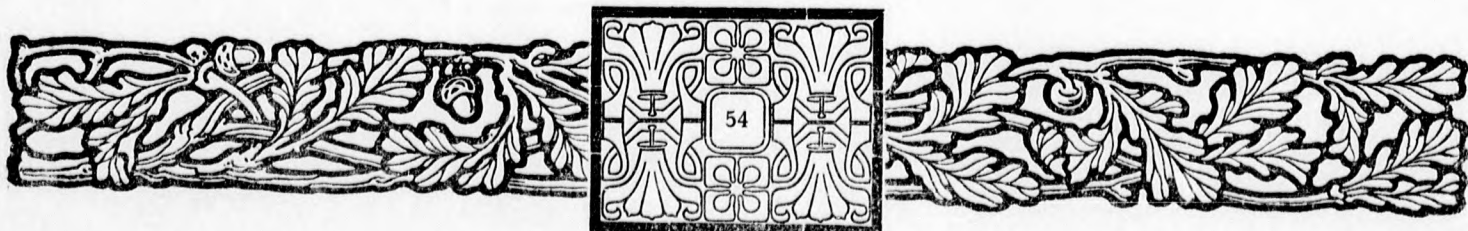
— Nem szeret! nem szeret! — melyik darabban is hallottam már tőle, eszembe jutott az a másik, az a szegény, szép asszony, a kinek mikor szintén így bucsuzáskor ostoba őszinteségből megmondtam, hogy már nem szeretem, hát mosolyogva rázta a fejét s úgy mondta az ő kedves németes kiejtésével:

— Nem lehet, hogy nem szeretni. — Kell, mert én szeretni téged!

S mikor azután elég durván és kegyetlenül, mégis szakítottam vele — hát nem bírta túlélni! Higyjétek el, nincs iszonyúbb, mint szakítani azzal, a ki szeret. De hát mit tehetek én róla, hogy olyan gyalázatos természetem van, hogy arra is ráunok, akit legjobban szeretek. S ezt is csak azóta szeretem igazán, mióta visszajáró lelke látogat el hozzám éjelente.

Odaül az ágyam szélére, hideg, fehér kezével végig simítja a homlokomat és lágy, fátyolozott hangon beszél hozzám:

— Ugy-e hazudtál, hogy nem szeretsz? Szeretsz! szeretsz! Mondd, hogy szeretsz, akkor visszamegyek a sirba.

S én mondom neki, tizszer, százszor egymás után. Neki, az üres levegőnek; a sötét semmiségnek.

— Oh, hogy megis becsülném, mennyire szeretném, ha még egyszer az enyém lehetne! De vége van örökre.

A többiek lármáztak s oda sem hallgattak a Petray Géza beszédére s ő is csak nekem beszélt. Látszott az arcán, hogy jól esett neki az én figyelmes hallgatásom.

— Szinte megkönnyebbül a lelkem, ha elmondhatom valakinek, hogy milyen komisz voltam én! Legalább talán használok is vele. Te is könnyelmű ember vagy a szerelmi dolgokban, vigyázz, úgy ne járj mint én! Vigyázz, hogy vissza ne járjon hozzád az, a kit te temettél el. Vigyázz, hogy a sok szakítás közül egy a torkodra ne forrjon.

Elmondom neked annak az estének az egész történetét. De megállj előbb igyunk egyet.

Teletöltötte a nagy vizes poharat pezsgővel s egy hajtásra kiitta.

— Így ni! Hagy szálljon egy kis mámor a szívemre, talán nem fáj majd úgy! Egy ilyen szomorú októberi estén történt, a minő ez a mai is. Akkoriban még Pesten laktam s épen az operába készültem, mikor az inasom jelentette, hogy keresett valaki délután s este majd megint eljön.

— Olyan lányos kinézése volt instálom, — mondta az inas.

Mindjárt tudtam, hogy a kis Kata. A szép Dzikbékne. Az én régi kedvesem, a vén erdőmester fiatal felesége, a ki bizonyára most is felszökött Pestre, mint máskor. De miért jött a lakásomra? Kezdtem rá bosszus lenni. Esetleg találkozik valami ismerősével, a ki meglátja, hogy hozzám jött, a férjének is besugathatják. Eh, ostoba dolog lenne a vén csehvel most összeveszni, — gondoltam magamban — mikor már tulajdonképen nem is szeretem a feleségét.

És a mint ott kontempláltam magamban, lassanként arra a meggyőződésre jutottam, hogy én azelőtt se valami nagyon szerettem Katát. Az egész nem is volt igazi szerelem. Csak olyan nyáréji álom, egynapi bolondság. Másnap már megbántam, hogy a viszonyt megkötöttem. De nem lehetett szakítani, mert az asszonyka nem engedett.

S bosszusan gondolkoztam arról, hogy mily ostobaság is volt nekem kezdenem ezzel az asszonnyal!

De persze, hogy akkor jólesett a dolog, mikor a félénk asszonyka először borult reszketve a mellemre. Nyomorultak vagyunk fiam, mi mindnyájan, a kiket férfiaknak hívnak! Igjunk! Sokkal jobb ha ezt csináljuk, mint ha valami gazemberséget. Hol is hagytam el?

Igen, mikor először csókolt meg!

Nagy kék szemét most is úgy látom magam előtt, mint azon a szép nyári estén, mikor félénk, leányos odaadással engedte, hogy megöleljem, megcsókoljam s azután nedves fényben ragyogó szemét reám emelve, szomjas ajakkal kereste az ajkamat.

Akkoriban azt hittem, hogy én is igazán szerettem őt, nemcsak ő engem. S ez a hitem volt igaz. Az hazugság volt, mikor később, azon a nyomorult októberi estén azt mondtam neki, hogy már nem szeretem. Azóta tudom, azóta érzem, hogy hazugság volt.

Hiszen lehetetlen is volt kiábrándulni ebből a pajkos s mindamellert félő, kis babából, a ki csak úgy bolondjában kezdett el játszani a szerelemmel s mikor a szive lángban égett, futni kezdett. De későn. Nem engedtem. S az asszonyka engedett az én két erős karom ölelésének s szégyenkezve, félve, remegve és mégis mosolyogva, utálva magát, de nem tudva magának parancsolni, kacagva, zokogva az enyém lett.

De hát mit is csinálhatott volna egyebet szégyenke, hiszen öt éves házasságának az volt az első sugara, mikor az én szerelmes szavaimat meghallotta. Az ura a mogorva, részeges cseh, az sohse beszélt vele ilyesmiről. Elvette, mert erdei magányában szükségére volt egy asszonyra. Mintha csak valami medve lett volna, a ki a barlangjában tartogatott egy cukorbaba asszonykát.

Hányszor elmondta nekem:

— Meghalnék a te szerelmed nélkül. Semmi más nem köt az élethez, csak ez!

Persze, hogy nem hittem. Hogy is hittem volna mikor az egész csak frázis volt előttem. Mástól is sokszor hallottam. Magam is sokszor mondtam. Ügyet se vettem rá. S azon az estén is, mikor Kata felkérésre legényszállásomon, szinte elfojtott dühvel hallgattam, hogy az asszonyka hogy ismételteti egyre:

— Meghalnék, ha nem szeretnél! Muszáj, hogy szeretni, mert én szeretni.

Még az is, hogy a magyar szavakat rosszul ejtette ki s németesen beszélt, még az is most olyan visszataszítónak tűnt fel. Butának találtam, holott máskor annyi bájt, annyi kedvességet fedeztem fel beszéde idegenszerű csengésében.

Bizonyára leolvasta az arcomról, hogy bánt valami.

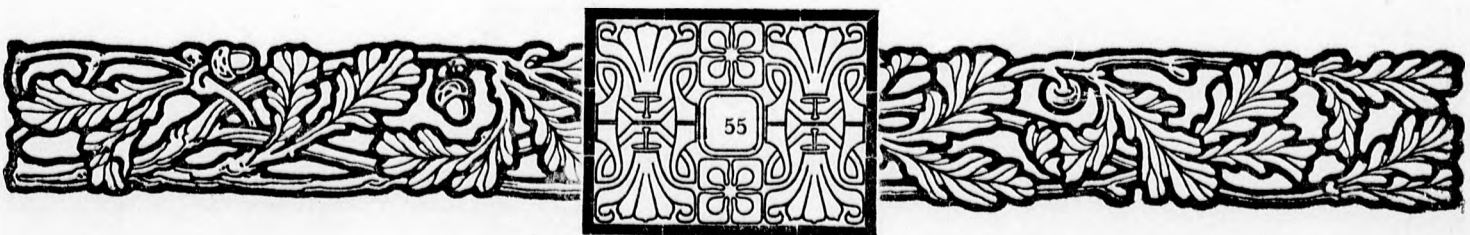
— Mi bajod lenni?

Kurtán feleltem neki:

— Semmi.

Duzzogva ült le a kanapé szögletébe. Nekem pedig, amíg néztem őt, unalmas, nehéz teher gyanánt tűnt fel az egész viszony, melyet szerintem meg gondolatlanul kötöttem meg s melytől nem bírok szabadulni, holott már semmit sem nyújt. Kellemetlen kényszer az egész.

S amint haraggal néztem őt, úgy tűnt fel, mintha arcának csunya fakó színe lenne, a ruha rosszul állna

rajta és sovány, kegyetlenül sovány lenne az egész alakja. Az ajkán pláne egy pörsenést is láttam.

Elfordultam tőle! Mit nézzem? Hiszen még több olyan dolgot látok rajta, ami csak boszant.

Közelebb húzódtott hozzám és ajakát csókra nyújtotta:

— Megcsókolni kis Ketchent!

Nem csókoltam meg. Hogy is ne, majd én a pattanását csókolom!

Könyezve ült vissza a helyére.

— Haragszolsz?

— Minek jöttél ide?

— Minek?

Felugrott s rajongó lelkesedéssel, kigyult arccal kezdte el beszélni, hogy azért jött, mert akarta látni, hol lakom, akarta látni a butoraimat, amelyeket irigyel, mert mindennap köztük vagyok.

— Akartam mindent látni ami tied, akartam neked maradni itt. Szolgálónak is, ha te mondasz, de veled lenni mindig, míg meg nem hal a kis Ketchen!

Óh, hogy hallom most is minden szavát. Tisztán csendül meg fülemben németes kiejtése s hallom, hallom a szavát, a zsvajon keresztül. Mit nem adnék érte, ha még egyszer igazában hallhatnám!

De akkor nem akartam hallani. Izgatott, dühösített minden szava s egy pillanatra erőt vett a lelkemen a megunt szerelem hangulata s szinte utálat-tal toltam el magamtól:

— Legyen esze Kata! Nem vagyunk gyerekek! Minek ez a komédia?

Azt mondtam neki is, amit tegnap este a kis színésznőnek. Csakhogy ez tragikus pózban kezdett el deklamálni a szerelméről, az pedig az én durva szavam után halotthalavány lett és sápadt arcán csak pillanatok mulva futott végig egy ráérőszakolt mosolygás. A büszkesége nem engedte, hogy ne mosolyogva beszéljen tovább, ha mindjárt a fájdalom úgy összeszorította is a szívét, hogy alig birt szólni s lassan tagolta a szavakat:

— Komédie! No persze! Szeretni bolondság — te vagy komédiás, én is vagyok. Két jó komédiások!

Valami határtalan, mélységes mély fájdalom ült az arcán, mikor távozott. Utána mentem, mert féltem tőle, hogy valami bolondságot követ el. Még leugrik az emeletről s engem kompromittál!

Mert ez a földolog nálunk, hogy valahogy ne kompromittáljanak. A többi mellékes.

De a szegény asszony látszólag egész nyugodtan ment le a lépcsőn. Mikor kiért a kapun, emlékszem jól, hogy a lelkiismeret egy pillanatra felszólt bennem:

— Csuf dolog volt, amit tettél! De csak egy pillanatra. Hamarosan megnyugtattam magam, hogy jobb ez így! Legalább nem veszi komolyan a dolgot. Azért

elvégre szerethetjük egymást egy kicsit! Az a nagy szerelem ugy is komédia!

Csak másnap tudtam meg, hogy nem komédia. Mikor megkaptam az 6 utolsó levelét...

S azóta hányszor akartam a sírja mellett főbe löni magamat. Csak ne lenne már a szerelmi öngyilkosság olyan borbélylegényes! Inkább tűröm az érte való fájdalmat. Mert igazán szeretem. De csak mióta meghalt. Talán a többit is szeretném, ha meghalnának értem. Mert gazemberek vagyunk, akik csak a halottakat tudjuk becsületesen szeretni. Az élőkkel komiszkodunk...

Még rendelt pezsgőt, pedig úgy láttam, hogy Géza barátunk már is elkészült teljesen.

Hogyne készült volna? Hiszen olyan, mintha bolond lenne.

Megrántja a kabátomat s úgy mondja:

— Te, látod, megint itt van Kata. Megfogja a kezemet. Most pedig megsimogatja a homlokomat.

Azután dülöngélve felállt s úgy dadogta:

— Éljen az én kis Katám! Az egyetlen, akit igazán szeretek, de talán csak mióta meghalt!

A megszokásnak rabja lettem.

Ismeretlen költemény.*

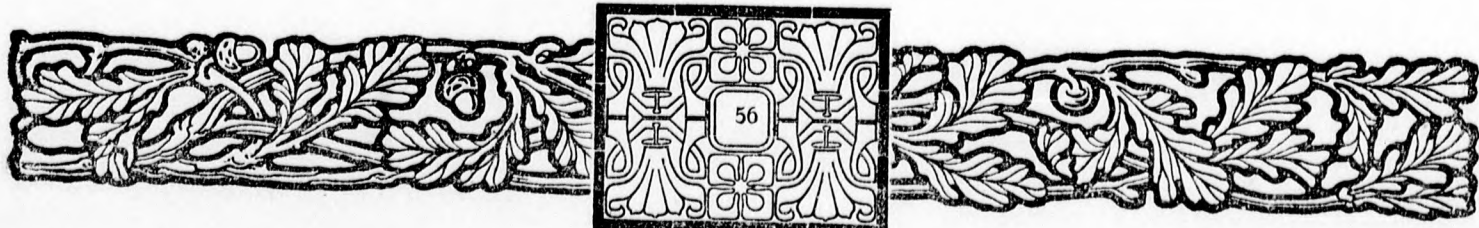
A megszokásnak rabja lettem,
Belőlem a lélek kihalt.
Elmúlik az élet felettem,
Közömbösen, némán, meredten
Nézek lágy szellőt s vad vihart.

A szellő csókja leng a rózsán —
S szemembe' köny már nem ragyog;
Ledönti a tölgyet az orkán —
S már nem tudok kacagni sorsán,
Egykedvű, fásult maradok.

Reviczky Gyula.

* Reviczky Gyula hozzám írt régi (1878—79-iki) levelei közt találtam ezt a költeményt, mely nincs benne az elhunyt költő verskötetében s eddig még egyáltalán nem jelent meg. Pályánk elején sűrűn leveleztünk, bölcselmi, széptudományi kérdéseket intéztünk egymáshoz és gyakran küldöztük el egymásnak újabb verseinket. Reviczkynek ezt a teljesen ismeretlen költeményét is egy ilyen levelében találtam meg irataim közt.

A szerkesztő megjegyzése.

Csokonai mecénásai.

Írta: Dr. Kardos Albert.

(Folytatás)

Csokonai talán e most említett barátaitól, ismerőseitől vette a legtöbb jót, az irodalomtörténet mégsem őket, hanem azon főúri pártfogókat tartja és nevezi mecénásainak, akiknek a költő egy-egy nagyobb munkáját vagy versgyűjteményét ajánlotta és a kiknek számos ódával vagy más dicsőítő költeménnyel örökítette meg emlékét.

A Széchényi-, Festetich- és Rhédey-családok legkiválóbb tagjai voltak e főurak, akikkel a költő egészen más viszonyban volt, mint többi jó embereivel. Rang, társadalmi állás, hivatali méltóság, fejedelmi vagyon olyan nagy távolságot teremtettek köztök, hogy költő és mecénások közelebbről alig érintkezhettek, személyes jó viszonyba nem juthattak egymással; a Széchényiekhez és Festetichekhez ezen felül még a vallási közösség sem fűzte, ami abban az időben igen sokat jelentett, hiszen az még ma sem közömbös dolog.

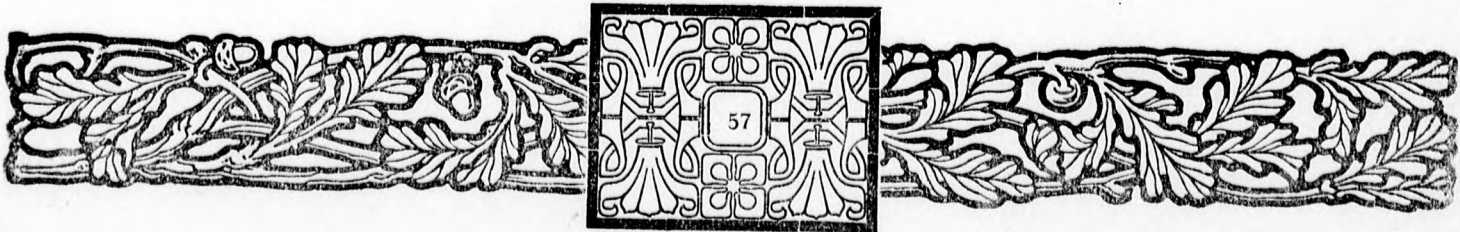
E főnemesek, e nagy urak csupán a magyar írókat, a nagy lángelméket látták és becsülték meg Csokonaiiban, a mi érdeklődésüket annál tisztábbá, pártfogásukat annál önzetlenebbé teszi. A költő pedig nemcsak nyugodt lelkiismerettel, hanem méltó büszkeséggel fogadhatta el adományait és elismerésüket. Mert kik voltak a mecénások? Magyarország akkor nemcsak leggazdagabb főurai, legtekintélyesebb méltóságai, hanem legműveltebb emberei, áldozatra legkészebb honfiai.

Gróf Széchényi Ferenc közöttük az első, aki mellette a legnagyobb magyart, e nemzeti megváltót adta volna a hazának, örök dicsőséget szerzett magának és családjának a nemzeti múzeum megalapításával. Csokonait somogyi tartózkodása hozta Széchényivel ismeretségbe és változatlan jó akaratába. Széchényit, a ki már azelőtt nápolyi követ, József császár idejében öt vármegye királyi biztosa volt, de a ki a törvénytelen ségek fokozódásával letette minden tisztét, 1798-ban iktatták Somogyvármegye főispáni székébe. Csokonai erre az alkalomra írta a *Haza templomának öröm napja* című allegorikus költeményét, egy pantleon-féle épületet rajzolva, melyben a hazának angyala a legszebb zöld babérággal Széchényit tiszteli meg. Ettől fogva Csokonai mindvégig élvezte a grófnak figyelmes jó indulatát és bősz adományait. A múzeumban könyvtári tisztséget nem adhatott a költőnek, mert alapító oklevelében a katolikus valláshoz kötötte az összes könyvtári hivatalokat, de a „Tavaszi” nyomtatása költségét szívesen viseli, a maga vagy felesége, Festetich Juliánna nevében minden esztendő-

ben küld több ízben is 50 vagy 100 frtot, néha-néha sajátkezű leveleivel is fölkeresi a költőt, melyekben a komoly érdeklődés és igaz jóakarát hangja vonul végig, melyekben nyoma sincs a bántó leereszkedésnek vagy más kelletlenségnek. Különösen barátságosak azon sorai, melyekkel menti magát Csokonai múzeumi kívánságának nem teljesítése miatt. „Fogadom, ugyanmond többek közt a gróf, hogy magam nyújtok Nagy Uramnak szolgálatjára alkalmatosságot”. Ne vegye el az Ur — folytatja tovább — hozzám vonzó bizodalmat, mert a mint érdemeit becsülöm, úgy örömmel fogom tartani mindég, ha utóbb is megmutathatom tiszteletemet és készségemet, mellyel vagyok Bizodalmas Jó Uramnak szives és igaz szolgája gr. Széchényi Ferenc.

Széchényi révén nyerte meg Csokonai másik híres mecénásának, gr. Festetich Györgynek is figyelmét és kegyét. A két gróft nemcsak házassági, hanem lelki rokonság is összekapcsolta. Festetich György kinek Széchényi hűgát bírta nőül, volt az a Graeven huszár alezredes, a ki több mint száz évvel ezelőtt síkra szállott a magyar szolgálati nyelvért, ő volt az a nagylelkű főúr, a ki a keszthelyi gazdasági iskolát megalapította és *Georgicon* néven a nemzetének ajándékozta, ő volt az a művelt irodalmi férfiú, a ki a magyar írók és költők, Berzsenyi Dániel, Kisfaludy Sándor és a többiek tiszteletére a „*Helikoni ünnepek*”-et rendezgette. Irodalmi kedvtelése, a költészet iránti hódolata vitte rá, hogy Csokonait is elárassza jótéteményeivel; helyet és fizetést adott neki az ő áldozatából létrejött csurgói gimnáziumban, majd midőn Csokonai ezt a tanárságot sem viselte tovább egy évnél, éppen oly gyakran és éppen olyan szívesen támogatta, mint Széchényi, akár valamely műve kiadása, akár leégett háza felépítése végett fordult hozzá a költő. — Nem hiába kiált föl egyik levelében a neki hevült költő így: „A Széchényi és Festetich név Istenem és királyom után a legtiszteltebb előttem!” Tiszteletét fokozta, hogy a családnak még egy nő tagja, Festetich Mária, előbb Czindery Pálné, majd gróf Erdődy Zsigmondné is nagyon kegyes támogatójává lett Csokonainak, úgy, hogy a költő neki ajánlotta szerelmi dalait és hozzá intézte azt a mély érzésű elégiáját, mely a „Lilla” élén áll.

Szomorú alkalom szerezte a harmadik főúri mecénásnak, Rhédei Lajos biharvármegyei főispánnak az ismeretségét, de szomorú is lett a következménye. A szintén nem közönséges műveltségű férfiú és áldozatkész hazafi, aki többek között 10,000 forintot ajánlott föl egy magyar hadiiskolára, akkor fordult Csokonaihoz, mikor neje halála alkalmából halotti bucsuztató írására és elmondására kérte föl. A költő engedett a fölhívásnak, a legelső szekeren átmegy Nagyváradra, lázas sietséggel megírja legjelesebb alkalmi művét, „A

lélek halhatatlanságát,“ a végtisztesség ünnepén, egy hideg áprilisi napon el is mondja a majdnem 1000 sorból álló költeményt, de megfeszített munka és erős hűlés annyira megviselték egészségét, hogy ettől fogva 1804. tavaszától kezdve, szinte rohan a sír felé. Beteges állapota a szokottnál is érzékenyebbé teszi s ez magyarázza, hogy Rhédeihez való viszonyát félreértés zavarja meg. A költő mintha érezte volna, hogy e közönséges alkalomra oly művet teremtett, mely pénzzel meg nem fizethető, hogy a költemény s előadása kedvéért azt kockáztatta, ami neki legdrágább, az egészségét, sehogy sincs meglegedve avval a figyelemmel és jutalommal, melyben Rhédei részesítette. Megbántódását nemcsak nagyon önérzetesen panaszolja fel, hanem levelét udvariatlan, sőt sértő hangon végzi, de éppen az mutatja Rhédeinek emberséges szívét és mély műveltségét, hogy a gúnyos hangot észre sem akarja venni, hanem még ő menti magát akaratlan figyelmetlensége miatt és szánakozó szeretetből fakadó jó tanácsokat ad az akkor már testbenlélekben összetört költőnek.

(Folytatjuk.)

Muri.

Irta: Dombay Hugó.

(Folytatás.)

Én azonban úgy találom, hogy ez az eljárás kissé körülményes. Először is a drótokat elhelyezni bajos, mert hol vegyünk annyi drótos tótot? Mi örülünk ha elegendő drót nélküli tótot kaphatunk, szőlőink megmunkálásához.* Tudjuk továbbá, hogy a nedves úton készült villamtelephez üvegcilinder . . .

— Henger! — szólt közbe Podrazil Timót, a karnagy, a ki a nevéen kívül minden egyebet megmagyarosított.

Csimbók Laci ránézett.

— Podrazil ur közbeszúrását tisztelettel visszautasítom. Menjen csak például és kérjen „egy henger bort“ a fogadóban, biztos lehet róla, hogy nyomban áthelyezik a megyei kórház legszomorúbb osztályába. (Viharos helyeslések.)

*) A Marconi-féle drót nélküli telegrafálás akkor még nem volt feltalálva. Meglehet, hogy most már beválnék az anglus eszméje, mert így a drótos tótok a műveletnél bizvást elmaradhatnának, annál is inkább, minthogy a legujabb tudományos meghatározás szerint Marconi és a drótos tótok között tudvalevőleg éppen az a leglényegesebb különbség, hogy Marconi drót nélküli telegrafál, a drótos tótok pedig telegraf nélkül drótoz.

Cikkíró felvilágosító megjegyzése.

Mondom tehát, hogy a nedves villamtelephez, savak, üvegcilinderek, agyagcserep, szén, szalmiaksó, józan ész stb. kellenek, a miket így a szőlőkben bajos összehozni. Azért én egyszerűsíttem a dolgot. Ime itt vannak az üvegcilinderek, a savak helyett a savanyúvíz, a szalmiaksó helyett a szalámi és a só megosztott állapotban, az agyagcserepek helyett a tetszetősebb poharak és a többi. Ime, amint együvé öntöm a két savat, már pezseg az áram, megszólal az összeütött poharak csengése, a villamos harang, és jót állok érte, hogy nyomban felvillanyozza a kísérletezőket. (Hosszan tartó, riadalmas éljenzések.)

De Podrazil, a kit nyilván bántott a „henger“ visszautasítása, meg nem állhatta, hogy egy lehűtő vizsugarat ne lökjön a tüzes lelkesedésbe. Felállt és így szólt:

— Felhívom az új villamtelepet ismertető háziurat, hogy előbb magyarázza meg, melyik itt a bor és melyik a savanyúvíz? mert mind a kettő annyira egy színben és ízben, hogy a dolog tisztázása nélkül sehogy sem tudjuk a batteriát összeállítani.

De Csimbók Lacival nem lehetett egykönnyen kikötni, nyomban visszavágott és azt indítványozta, hogy Podrazil, a ki maga vallja be így borközi járatlanságát, balesetek kikerülése végett csak a veszélytelen savanyúvízre szoríttassék a mai ülés folyamában. (Kitörő helyeslések.)

Szegény Podrazilt egy ideig csakugyan merő savanyúvízen tartottuk, váltig gyönyörködve az arcában, mely bámulatos hűséggel jelezte a hozzá utalt folyadék savanyúságát. Sohasem láttam megfelelőbb palacketikettet.

Ekkor felállt Hörpints, az ökölnyi adónagy, és szónokolni kezdett, de már első szavaiba belevágtak:

— Ájjon fel előbb, nem látjuk! Ki hallott asztal alól beszélni? . . . hangzott össze-vissza.

— Hiszen áliok — erősködött Hörpints, de ezt nem hittük el neki, mert az asztal csaknem a melle közepéig ért fel. Gólya Balázs, a jótényerű várnagy, azután úgy segített a dolgon, hogy átnyalábolta és a székre állította fel a kis embert. Az adónagy eleinte tiltakozott ez ellen, de le — vagy tán helyesebben felhurrogott.

— Ugyis mindig emeltek az adókat, hát mit tiltakozol te, ha egyszer téged is fölemelnek?!

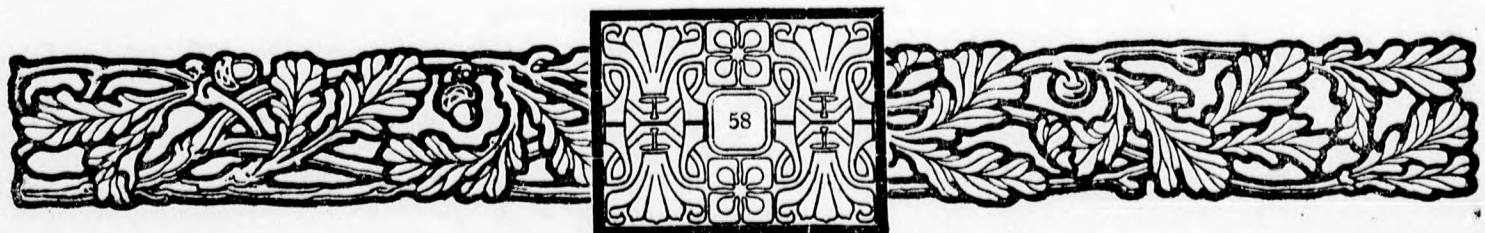
— Uram, uram Csimbók László uram — kezdte végül Hörpints — szállok az urhoz!

— Nem szabad — veté ellen Matucsek, a ki kedves neje távollétében igen bátor, hangoskodó úr volt — ott kell maradni a széken.

— Állok elébe — szólt szokásosan Csimbók, de bölcsen ülve maradt, nehogy rácáfoljon a lába.

— Én — folytatta Hörpints — Csimbók úr új módszerét elvben elfogadom . . .

— Talán inkább „nyelvben“ — akadékoskodott megint Matucsek, az ornagy.

— Uraim, csöndet és bort kérek — szólt Boriló, a korhelynök — a zsvajban azt sem tudja, mit iszik az ember. Az a folytonos közbeszólás zavarja az ülés áhítatát és rendjét. Országgyűlés vagy adófelszólamlás van itt, vagy mi? Az engedetlenség már rendszerré kezd válni. Mindig a régi nóta. Hányszor mondtam már: „ne *igyatok* fiúk és mégis mindig *ittunk!*“ Ne méltóztassanak amúgy is nehéz korhelynöki tisztemet lehetetlenné tenni. Most Hörpints úr a szó. Tessék!

— Mondom: elvben elfogadom Csimbók úr módszerét, — folytatta Hörpints — de kénytelen vagyok némi észrevételeket tenni. Mindannyian tudjuk, hogy szeretett házigazdánk puritán jellemű, jeles ötletű ember, de azt már kevesen sejtik, hogy legfőbb erénye a szerénység, mely arra ösztönzi, hogy legjobb tulajdonait a véka, vagyis helyesebben mondva a donga alá rejtse. (A szerénység említésére általános csodálkozás, kétkedő, hitetlen arcok.) Igenis úgy van Podrazil Timót megjegyzése nem volt alaptalan. Ez a folyadék, a mely bornak tartja magát, valójában nem mondom, hogy *édes*, — mert hazudni nem szokásom, — hanem legalább is *mostoha* testvére az itt levő szántói víznek, ezzel tehát csakugyan bajos a kísérletezésnél úgy eljárni, hogy el ne cserélje az ember. Én azonban tudom, hogy a jó tulajdonait szerényen elrejtő házi úr ennél külön anyagot tartogat a pince baloldali hátulsó sarkában megvonuló ötakós . . .

Szónok be nem fejezhette a többi, mert az általános mozgás, zsvaj, meglepetés, elszörnyedés és öröm váltakozó kitörése olyan kavardást okozott, hogy Boriló csak nagy nehezen bírta összeállítani a bizottságot, mely az adónagy állításának kipuhatólása végett a pincébe lett küldve.

És Csimbók „szerénysége“ csakugyan bebizonyult. Ő ugyan azzal védekezett, hogy utoljára tartogatta és csemegéül állott volna elő a borral, a mi azonban valószínűtlen volt, mert tudvalevő, hogy minden óvatos szőlőgazda bekezdésül mindig a jobbik borát teszi a vendégei elé és csak bizonyos határon túl, a mikor már biztosra veszi, hogy azok nem igen bírnák a petróleum és a pezsgő közt való különbséget megállapítani, tér át a szerényebb lőre fajokhoz, a melyek ilyenkor beválnak és merészen borszámba jönnek.

Természetes, hogy az ülés hangulata még rózsásabb lett és annak hivatalos része immár bevégeződván, az most már tisztán az „ivatalos“ iránynak fordult; egyúttal megkezdődött az adoma-röppentyük szakadatlan sora, melyeket oly tömegesen pocsékoltunk el, hogy egy-egy ilyen est készlete elégséges lenne egy egész nemzedék szomorú napjainak földérítésére.

Eközben lassan, méltóságosan emelkedett föl a hold a keleti éghatár sűrű ködsárvolyából és a sugártörésből rézszínűben pirosuló, pufók arca igazán olyan

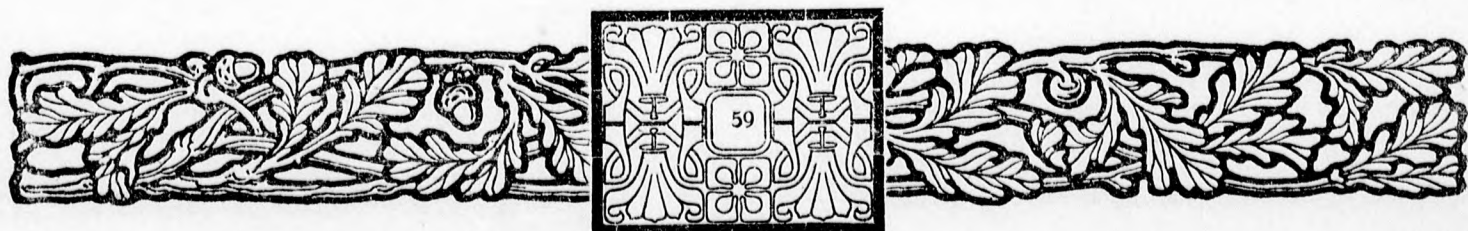
volt, mintha Boriló barátunknak legalább is tej-, vagy helyesebben bortestvére volna. Valaki meg is jegyezte, hogy e szokatlan pirosság onnét van, mert Boriló arcának a színét veri vissza.

Boriló kapott is az alkalmon és fölemelkedve a következő tósztot mondta:

Uraim! Már mindenkinek egészségére ittunk, de egy jóbarátunkról mégis megfeledkeztünk, arról aki bennünket támolygó földi útonkon atyaként hazakísérve, gondosan fogja a most oly veszedelmes göröngyöket megvilágítani. A nyájas holdat értem, uraim, akinek segítségével könnyen egy-egy nyaktörésben végződhetnék a hazatakarodás. Igen, ő mosolyogva néz ránk, mert jó a szíve, pedig bizonyos vagyok benne, hogy ezt a szívet a sajnálkozás édesbús érzése járja át láttunkra a fölött, hogy nem ül közöttünk, vidám asztalunknál. Tudvalevő ugyanis, hogy az öregnek — nem bora, hanem még csak egyetlen hitvány korty vize sincs és időtlen idők óta gyötrő szomjúságra van kárhozthatva. Ne méltóztassék ezt tréfának venni, ez tudományosan be van bizonyítva. Ez okozza hogy — bár sikertelenül — de mindegyre magához édesgeti bolygónk tengereinek töméntelen folyadékait, amit tudósaink az apály és dagály szomorú jelensége alatt ismernek, de — elég helytelenül, — pusztán valami rejtélyes vonzerőnek hajlandók a nyakába varrni. Megengedem, hogy ez vonzerő műve, de mi-féle vonzerő? Nem habozom kijelenteni, hogy ez a vonzerő az olthatatlan ősi szomjúság gyötrelmének megnyilatkozása. És én szivbőlfakadó részvétellel vagyok a szegény öreg iránt, mert meg tudom érteni kitölthetetlen vágyának egész tantalusi kinszenvedését. Csak az vigasztal némileg, hogy az öreg tévedésben van a megkívánt földi itóka természete iránt, mert amit ő nyilván hegyaljai bornak tart, az nem egyéb silány sósvíznél, melyet a legelső hörpintés után felháborodva a szemünkbe visszaföccsentene, egy új özönvíz alakjában. De mégis fel tudom fogni kinjait és szánalomtól elborulva emelem poharamat az égi szenvedőre szivemből kívánva, hogy jöjjön el az idő, az öröklétnek egy, a mai esténkhez hasonló pillanata, amely az ő szomjúságának is megszünteti mérhetetlen voltát. Az öreg hold éljen!

Boriló új tudományos elméletének leverő hatása alatt indultunk azután haza, titokban áldván földi sorsunkat, mely mégis csak jobb a holdnak jutott égi, de szomjú ragyogásnál.

Meglehet, hogy a mai külsőséges, finnyás nemzedék fejet csóvál e széleskedvű mulatozásokra, de annyi bizonyos, hogy mégis többet értek azok a mi mostani frakkos banketteinknél, hol a hófehér ing páncélkemény plastronjában feszengve tömjénezzük egymást a tósztok kicirkalmazott himnuszaival. Akkor az őszinte szeretet szólt a vaskosabb tréfából, mindenki tudta ezt, senki sem neheztelt érte; manapság

jobbára az udvariaskodás kölcsönösségre szóló bókjai járnak, hol nem a lélek értéke, a szív vonzalma, hanem a befolyás, a vagyon, a rang szerint értékeljük egymást és boldogok vagyunk, ha annyira mehet bizalmaskodásunk, hogy a tatármártásos fogasnál a szomszédunk fülébe sugathatjuk: „nagyságos uram, mustár van a szakálladon“.

Elmúlt szép világ, vissza jön-e még ragyogásod? . . . Nincs reményem. És hiába kérdelem, mi formálta így át a természetét szerint oly jó humorú magyar embert? Sokan azt mondják: az úrhatnám élet . . . de Boriló Pista más nézeten van; ő azt mondja, hogy a sajnosan megváltozott állapotnak igazi oka egy hitvány bogár, a nyomorúlt filloxera.

Üzenet.

Egyik nap azt irtad rózsaszín levelen,
Hogy nem lehetsz boldog mással, csak én velem.
Másik nap, másik nap,
Akkor is jött levél,
Megirtad, megirtad,
Hogy nagyon szerettél,
De hűtelen lettél.

Gyötör a búbánat, szenvedés a részem,
De azért a remény, nem hagy el egészen,
Törhetetlen hittel
Várom a megtérted,
Mikor a szíveimtől
Majd aggódva kérdeled:
Dobog-e még érted?

Tar Zoltán.

Régi magyar költők.

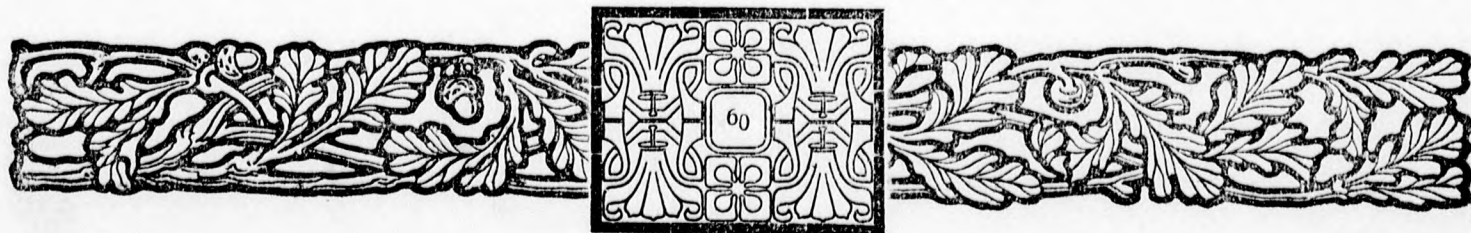
Báró Amadé László.

A régi, nagyvagyonú, híres Amadé család évszázadokon át szerepelt a közdolgokban; de az egymás nyomába hágó ivadékok élete mégis az arany középszerűség ölen morzsolódott le. A XVIII. század hajnalán azonban, abban az esztendőben, a melyben kitért a Rákóczi-forradalom, az utolsó kuruc-szabadságháború, az ős Gut-Keled nemzetség, amely addig csak királyt, fejedelmeket, országos dignitáriusokat szült: egy költőt is adott Magyarországnak.

Amadé László, a költő, nem számítható a magyar Parnasszus álló csillagai közé; de mégis olyan

lírikus, a minő a XVIII. században Csokonai föllépéséig nem volt s előbb, Balassa Bálint óta sem volt hozzá hasonló lírikusunk. Embernek is érdekes individuum. Életéről máig igen keveset tudunk; töredékes életrajzát csak az imént bővítette meg és tisztázta az *Irodalomtörténeti Közlemények*-ben, Véghely Dezső hagyatékából, a kihez az adatok a marcaltői levéltárból kerültek, *Vértesy Jenő*. Amadé költeményeiből életében 1755 ben, csak az *istenes énekek* jelentek meg; szerelmes verseit pedig, a melyekben a szenvedély s a tartalom sekélyebb ugyan, mint a Balassa Bálint híres virágénekeiben, de azért még mindig a régi magyar líra tartósabb és illatosabb virágai közé tartoznak, csak 1836-ban adták ki először. A poeta hajlandóságot apjától, Amadé Antal aranysarkantyus vitéztől örökölte, a ki amolyan otthonülő, mogorva, zsémbes magyar nemes volt. Apja és anyja igen rossz házasságot éltek s a poeta ebben is az ő nyomukban járt. Kissé zajos, kissé kalandos ifjúság után, a melynek vidám éveit Magyarország akkori fővárosában, Pozsonyban, Esterházy herceg udvarában töltötte, kétszer házasodott és mind a kétszer pár évi háborús együttélés után elvált a feleségétől. Orcy Zsuzsa volt az az első felesége, a kivel azért kocódott szakadatlanul, mert apja fukarkodott s neki a felesége jószágán kellett élnie. Elváltak; az asszony meghalt s Amadé néhány évi özvegység után megházasodhatott másodszor is. Mindkét házasságában sűrűn fordultak elő az olyan szcénák, a minőket az apai házban megszokott, azzal a különbséggel, hogy az ő házában az asszony húzta a rövidebbet. Az apai háznál, míg szülői szét nem mentek, az asszony, Horváth Simoncsics Mária volt az úr s a válás után ráütött az ura bősi kastélyára, elvitette a perzsa szőnyeget, velencei tükröket, diófa butorokat s többé vissza sem adta.

A költő Amadé, bár Pozsonyban, a bohó ifjúság cécós napjaiban, csengős szánon olyan dámákat hordott, a kik egy-egy istenasszonynak látszottak; bár híres udvarló, pazar gavallér volt, a ki két marokkal szórta a pénzt a mint szerét ejthette: otthon nem volt sem gyöngéd, sem lovagias férfi. Második felesége, a morva Weltzl Mária Paulina azért hagyta el, mert úgy arcúl verte, hogy orrán-száján megeredt a vér; beteggyáiban macska-muzsikával mulattatta; művelt még gorombább dolgokat is. Udvarlónak, szertőnek s nem gondos férjnek született a katonaköltő, a ki verseiben olyan gyöngéd, a ki Pozsonyban s aztán katona korában az olasz földön szakadatlanul szerelmes s állandóan gyöngéd kötelékek rabja. Katonának első, boldogtalan házassága után állott; kiváló huszár volt, föl is vitte az ezredparancsnokságig. Másodszor már mint katona házasodott meg. Két házassága közé esett Gazola olasz grófnéval kötött tartósabb viszonya. Ebben a viszonyában, talán mert nem volt legitím szövetség, nyoma sincs a brutálitásnak; az olasz dáma, a mint fönnmaradt levelei bizonyítják kifogyhatatlan a nemeslelkű és nagyszívű lovag dicséretében. Megváltván a katonaságtól, egy ideig egyik falusi jószágán, a Csallóköz aranykertjében rusztikált, nem épen aszketikus módon. Második feleségét — „a jámbor, rendes, jó és gondos személyt“, gyakran lepte meg váratlanul is nagyobb korhely kompániával, a mely jól tudott falni s fáradhatatlan volt a koccintgatásban. Utóbb a pozsonyi kamaránál tanácsosságot kapott; rászorult a hivatalra mert a katonaság, a vidám élet, a sok jó cimborá,

nagyon megdézsmálta az ősi birtok jövedelmét. Öreg-sége kissé rideg volt. Feleségével kibékült, de nem élt együtt és atyafiaival sem fért meg jobban, mint hitvestársával. Péter öcscsével, sógorasszonyával, aki igen kardos menyecske lehetett, Tádé unokaöcscsével, a ki ezredes kapitány nagybátyját kardra és pisztolyra hívta ki, szakadatlan csetepatéban élt. Nyilván nemcsak benne rakoncátlankodott a középkori oligárka sűrű és erőszakos vére, de atyafiaiban is. Pöröltek egymás között élőszóval és pörösködtek szakadatlanul a törvénytöréseken fiskálisaik által. Néha azonban megbékéltek s ilyenkor lobogott az atyafiságos szeretet. Ezekben az emberekben rém a gyűlölség, nem a rideg szív támasztotta a viszályt; de a rakoncátlan vér, a zabolátlan szenvedély.

S az öreg költő, a ki a háboruban szerzett köszvényével vesződött, a ki váltig zsörtölődött, még utolsó éveiben se mondott le a pajkos kalandról, az édes szerelemről. Szerelmes egy Paulina nevű lányba, a kinek kerülő uton ír, a kit suttymban látogat meg. Erről az őszi verőfényről, a melyet nem tudjuk miokból tett titkozatossá, ennél többet nem is tudunk. Keveset tudunk arról is, hogy elég szép számú verseit mikor írta. Valószínűen nem tartott sokat a muzsájára; időtöltés volt az csupán, a magános órák foglalkozása, pihenő a tivornyák s kalandok után. Maga is aransarkantus vitéz lett, mint volt az atyja, s magtalanul halt meg 61 éves korában.

Zilahi Kiss Béla.

Beköszöntő.

*Zöld vizű tengerek; lágy fővényes partok,
Babérfás, virágos ligetek ölén
Fátszi könnyű szívvél álmokat kergetni,
Lángolni, szeretni, ott tanultam én.*

*Déliabos tájak, kacagó madárdal,
Madárdalként csengő leány kacagás:
Ez volt ifjúságom, bőséges édes álom,
Mámoros varázslat — semmi — semmi más.*

*Ami megmaradt még, pár kicsi virágsszál,
— Egyedüli emlék — bizony úgy lehet,
Ezekből kötök most illatozó csokrot,
Mellé tűsök egy-két babér levelet.*

*S elküldöm azt néked, kedveskedő szívvél,
Széles láthatárú délibabos róna,
Ha szerettek érte, úgy érsem majd, mintha
Barátságok — forró kézzorítás volna.*

Sirius.

A császár keresztfia.

Irta: Malonyay Dezső.

I.

A kurta kadét.

(Folytatás.)

Kitűnő lovas volt, ha egyszer már fönt ült a nyeregben, de hogy fölülhesen, vagy ugrania kellett, anélkül hogy, mint azt a gyakorlati szabályzat előírja, előbb a baloldali kengyelvasba helyezte volna a bal lábát, vagy pedig néhány lyukkal lejjebb kellett bocsátani a kengyelvasat, hogy bal lábát belé helyezhesse. Az igaz, hogy egy pillanat alatt helyrehozta a kengyelvasat mihelyt a nyeregben ült, de mégis, mégis csak a gyakorlati szabályzat megszegése volt ez, mely mindannyiszor mardosta lelkiismeretét s tudta, hogy kötelessége volna megválni Azlántól, attól a szép temperamentumos paripától, melyet épen azért adtak alája, mert elismert lovasa volt ezredének.

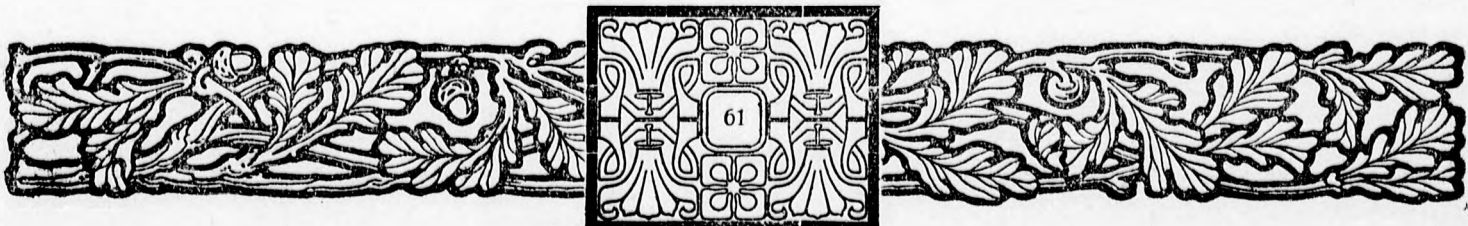
Ezen a réven küldték őt Bécsbe is az ekvitációba, a hadsereg fő lovas iskolájába.

Ott volt tehát Bécsben és látta a császárt . . .

Dehogyan látta. Nem hallott, nem látott, a szíve sem dobogott abban a pillanatban, mikor az udvari fogat először robogott el előtte a bécsi ringen s ő dermedten állt a szabályzat szerinti Stellungban. Utána azonban boldog volt. A természettudósok beszélnek, hogy vannak apró madarak, melyek megdermednek a közeledő sas láttára s amikor már messze elszállt fölöttük, akkor is úgy maradnak, néha huszonnégy óra hosszat, dermedten a boldogságtól, hogy megmenekültek.

Kevéssel ezután, egy szombati napon történt, hogy a császár ellátogatott a lovas iskolába. Az udvari istálló néhány remonda telivérjét szoktatták a tisztek nyereg alá s a felség érdeklőtt döparipái iránt. Híradás nélkül érkezett, lerendelte belépéskor a jeladást is.

Propper Farkas (Wolfgang) egy udvari paripát járatott apró mazur lépésekben, minden figyelme a nemes állat mozdulataira volt összpontosítva, midőn elhaladván a manézs-bejárat

sorompója előtt, azt hallja: »Bravó, főhadnagy úr!«

A császár mondta.

Kábult volt még akkor is, mikor kardot csatolva az öltöző folyosón, hazaindult. De amint kilépett az utcára, úgy érezte, hogy ő most nagyobb határozottan magasabb. Egy pecsétisztító bolt esett az útjába, oda szokta volt ruháját beadni és szennyes keztyűit, most megállt egy pillanatra a kis bolt keskeny kirakata előtt, önmagát nézte a kirakat üveglapjában s csak azután nyitott be. Soha még ilyen fesztelenül, ilyen szinte könnyelmű hangulatban nem érezte magát. Derülten tekintett körül a kis boltban s bár számtalanszor megfordult már itt és látta, de ma nézte meg először azt a lányt, aki a keztyűit szokta átvenni.

Egy szelid, sovány kisasszony volt. Lesütött fővel babrált a tisztított keztyűk közt s átadott egy párt a boldog főhadnagynak anélkül, hogy rátekintett volna.

— Bravó, kisasszony! — szólt hozzá a főhadnagy, miközben frissen tisztított keztyűit húzta föl. Ott a boltban húzta föl, holott egyébkor már künt az utcán szokta cselekedni. De ma, rendkívüli nap volt ez a mai!

— Talán haragszik rám a kisasszony? — kötekedett a lánynyal.

A leány nem felelt, de elpirult és nem mert a katonára tekinteni.

— Milyen hercig! — mondta neki a főhadnagy és szeretne volna akkor megcirógatni, mint ahogy lova nyakát szokta megcirógatni egy-egy hibátlan galopp után.

Tetszett neki az is, hogy nem mert ránézni a leány.

És mikor kilépett a boltból, kissé félrebilentette a sipkáját, olyan kackiás módra, ahogy a korhelykedő huszártisztek szokták vacsora után. Pedig most dél volt és soha a sipka ilyen szabálytalanul nem állott az ő fején. De ma boldog volt.

— Nem mert szemembe nézni, szegény kis lány, — gondolta és fesztelenül bólintott egy szalutáló bakának, holott soha máskor el nem mulasztotta volna az alárendelt közegek köszönésének szabályszerű viszonzását.

(Folytatjuk.)

A papa nyugdíjba ment.

Hátrahagyott elbeszélés.

Írta: Beksics Gusztávné.

I.

Tetőtleni Palotay Domonkos kuriai bíró nyugdíjba ment, pedig még hat leánya közül egyiket sem adta férjhez.

Hjah! a méltóságos házhoz nem igen mertek bekopogtatni a kérők, kiknek fizetése még a X-ik rangfokozatban volt, mert bármily szépek és műveltek s jó táncosnők voltak is a tetőtleni Palotay kisasszonyok, de oly fényűzést fejtettek ki, hogy az udvarlók szeme-szája elállott. A méltóságos asszony maga pár száz forintot képviselt ruhakirakataiban, nem számítva az ékszereket, melyeket senkisémmel gyanított volna hamisaknak, oly fényben tündökölnének.

A lakás is elegáns volt. Szakácsné, inas, szobaleány mutatkozott a zsurjukon, mint kínálója a feleséges süteményeknek.

A papa aktákat körmölt, félrevonulva utolsó szobájukba s akik véletlenül betévedtek hozzá, nem a legfinomabb dohány füstjébe burkolva találták szegényt. Akár egy jó zsidó, úgy dolgozott fényűző családjáért; míg ezek páváskodtak, ő dolgozókabátjában, kifényesedett könyökkel körmölt.

S ekkor történt, hogy a nagy bál után, melyet adtak, elkótyavetyélték ősi birtokát és lefoglalták fizetését.

Szegény öreg behorpadt mellével sirdogálva panaszolta sorsát a feleségének, hogy mi lesz? Mi lesz, ha kimerül, ha agya gyöngülni fog? Már is oda van a szeme! Az Isten szerelméért, takarékoskodjanak, mert most már kisebb a jövedelem s vége van a hitelének.

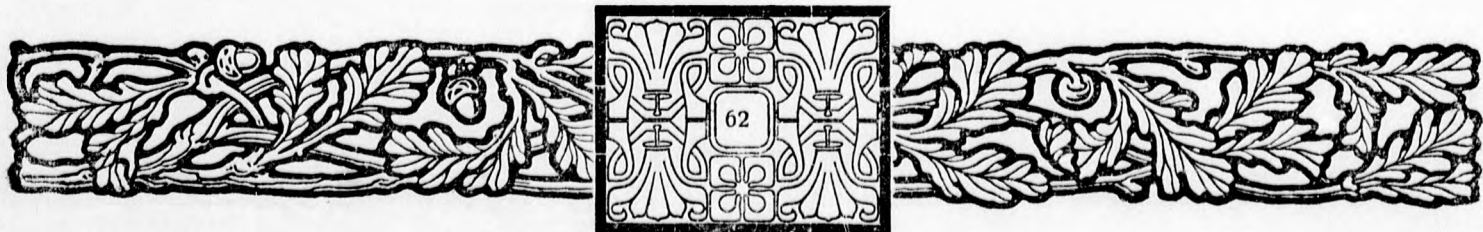
Az asszony büszkén vetette fel fejét.

— Oka vagyok én, ha leányaimat nem kérték meg? Nem mindent elköttem, mutogattam őket? Ma már Alice 25 éves és legkisebb gyermekünk is betöltötte a 18-ik évet s mind itthon maradtak!

— Azt én nem bánom! Ha nem akadt jó férj, míg én élek, legyen meg az apai háznál mindenük. De nem kellett volna oly nagy fényt üznetek! A szegény ember is férjhez adja leányait, de persze — szegényhez. Te mindegyiknek egy-egy bárót, gróftot vártál. Lenézted a hivatalnokokat. Zsurjaidon csak a nagy nevek szerepeltek.

— Hát koldusnak neveltem én a gyermekeimet? — feleselt az anya. — Kiműveltük úgy, hogy ha kegyelmes asszony lesz is valaha belőlük, a férje mellett reprezentálhassanak!

— Tudom, tudom! jót akartál, de hát balul ütött ki! Fogd a konyhára őket, kergesd el a főzőnét

és az inast s próbáljuk meg a spórolást! Így kell lenni!

Sírva teljesíté az asszony az ura parancsát. Szegény Domonkos eddig sohasem szólott így hozzá. Bizonyal nagy a veszedelem!

II.

A legnagyobb leány, Alice, földhözvágta magát kétségbeesésében, mert éppen Abbáziába akarta csalni a husvéti szünidőre szüleit, hogy Bendeleiben báró követségi attaséval találkozzék, ki a bálokon nagyon udvarolt neki.

A másik kettő is rugdalódzott, csak az alsó három leányka örült meg a konyhában való foglalkozásnak. Ők hárman ugy is csak a zsúrokon szerepeltek még. A bálba a nagyobbak miatt nem vitték őket. Unatkoztak a nővéreik kiolvasott francia regényein, mert ők még nem voltak routiniert és körüludvarolt hölgyikék. Meg némi irigység is vegyült a lelkükbe, mikor idősebb három nővéreik suhogó selyembluzokban színházba mentek. A három fiatalabb azonnal nekilátott a gazdasszonykodásnak. Egyik piacra járt a mindenessel, a másik kettő takarított. A varráshoz is hozzáláttak és az elégedetlen három idősb csudálkozva tapasztalta, hogy mint szabják le a divatos ruhákat a kicsik s mint ékeskednek olcsó kelméjű ruházataikban.

Két pártra oszlott a ház.

A mama s a három idősb leány, mint a trónjavesztett királynő és kifosztott örökösnök, boldogtalan arccal járultak a közös asztalhoz, melyre a három kisebb leány főzési remekei tálatattak fel.

A papa és a kisebb három elégedett, sugárzó arccal ültek oda, hogy jó étvágygyal, jókedvvel beszámoljanak, mily kevésből állították össze szakácsnő nélkül is az ebédet.

Ajkbiggyesztve hallgatta a méltóságos mama, a három idősebbel e dicsekvést s gunyosan nevezte el a három kisebbet „hamupipőké“-nek, „konyhanimfák“-nak. Fenyegetődztek, hogy ők inkább a színházhoz mennek!

S az öreg kuriai bíró felállott s harsányan méltatlankodó hangon így szólt:

— Ezek a kisebb lányok már méltóságosaknak születtek, mégsem fenhéjázók; mig ti bizony csak tekintetes és nagyságos korombeli hajtásaim vagytok! Ne vegyétek el a kedvüket a munkától. Én is dolgozom! Dolgozzatok ti is!

— Csak nem mehetünk telefonhoz, postához vagy vasúthoz? Avagy varrodába! — csipkelődtek a nagyobbak. — Sem nevelőnőknek!

Sóhajtva horgasztották le fejüket a szülék.

Az öreg bíró is némán ment be a szobájába hogy tovább körmölgjön.

(Folytatjuk.)

Március fia.

Regény versekben.

Írta: Rudnyánszky Gyula.

Első ének.

16.

A végtelen magányt e házban
Nem is zavarta senki meg...

„A szilva érett már; lerázzam?”

— „Nézd, mily csodásak e színek!”

„Ezek a levelek a fákon!”

— „S a sok virág a fák alatt!”

„Más-más levél-szin minden ágon!”

— „S minden virágban hangulat!”

„A fű között piros szamóca!”

— „Az erdőn fülemüle nóta!”

„Valóságos kis éden ez...”

— „Óh csak te mindig így szeress!”

17.

Igy turbékoltak s mit se tudtak

A nagy világról ottan ők.

Nyitott ablak mellett aludtak;

Nem fájt nekik se gond, se gőg.

Vídáman éltek, elfeledték

A régi szenvedéseket;

Nyom nélkül eltűnt egy-egy emlék,

Mit egyikük sem emleget.

A küzdelmekre, bús napokra

Nem néztek vissza andalogva;

Fiuk jövőjéről pedig

Tarkán szövődtek terveik.

18.

De ekkor égzengés közelgett

Beláthatatlan messziről...

Sejtés száll meg sok ifjú lelket:

A régi korhadt törzs kidől;

Az égen villámok cikáznak;

A földet orkán rázza meg;

Győzelme lészen a halálnak;

De friss életre kelt a reg;

Viharok szörnyű pusztítása:

Roskadoz a rom egyre-másra;

Kivesznek vén, makacs fajok,

Hanem közös kincs lesz a jog.

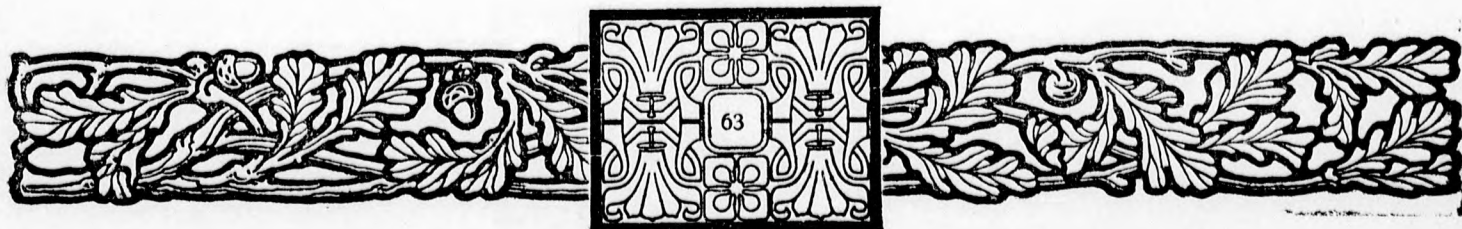
19.

Végig süvöltött a világon

A forradalmak vihara.

Riadva rebent fel az ágon

Az enyhe fészkek madara.

Fák hajladoztak; tépte, dúlta
A zsenge lombokat a szél:
Rengett a szírt, iszapba hullt a
Virág, az új rügy, a levél;
S mindent ledöntve, összetörve
Zúgott le a hegyről a völgybe
Az eszme árja: kis patak
Félelmes tengerré dagadt.

20.

Jókút völgyébe is leszállott
A nagy világorkán szele —
És elzavarva üdvöt, álmot,
Két hű szem könnyel gyúlt tele.
„Hallod, szerelmem, mint suhognak
Bús őszi bűgással a fák?
Már vége a derűs napoknak!
Nézd, vérben úszik a világ!
Trombita harsog, riadóra
Ébredt a nemzet. Itt az óra!
Mennem kell, nem maradhatok!
Az ég áldása rajtatok!

21.

Hogy éjszakát jelent a hajnal:
Ilyesmit állít a pokol —
S a mit kivívtunk diadallal,
Jog, eszme, törvény haldokol.
A régi durva, gőgös ellen,
A katonai nyers erő
A nemzet és királya ellen
Bősz gyűlölettel ront elő.
Óh átkos, útált kamarilla!
Habár a sírom még ma nyilna,
Mennem kell, nem maradhatok!
Az ég áldása rajtatok!

22.

Öreg Mihály, rád bízom őket,
Az én két drága kincsemet.
Őrizd az árva szenvedőket,
Ha visszatérnem nem lehet.
Ilkám, ha özvegyül maradnál,
Ne sírj, ne csüggedj, légy erős!
Híven kitarts a kis fiadnál —
Igy majd az apja benne győz!
Hadd tudja meg, hogy érted éltem,
Szerelmedért sorsot cseréltem,
Áldás csupán te benned ért —
S meghaltam a szabad honért.“

23.

Ilonka átölelte férjét
S csókolva sugta: „Béla, menj!
Ha a csatát kerülve félnéd,
Pokollá változnék a menny.

Eredj, harcolj a szent hazáért!
Babér várjon rád, vagy tövis:
Mit Isten a magyarra rámért,
Emeljen, sújtson téged is!“
És elbűcsúztak. Ment a férfi;
Utját mig álmodozva nézi,
Az asszony gyenge, halovány,
De büszke, hős a honleány.

24.

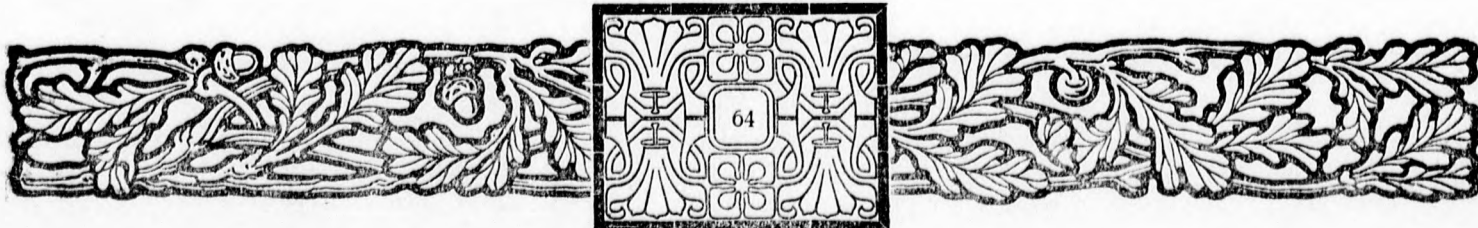
Csak a vén szolga áll mogorván,
Hej! mért hogy ő is nem mehet!
Szétnézni ott a bércek ormán
A háborgó világ felett;
Forgatni tudná még a kardot
S honáért vérént ontani!
Nagyot, keserveset sohajtott:
A kedve még a hajdani,
Mikor huszárlován kevélyen...
De hát hiába! csatatéren
Több vérkalászt ő nem arat, —
Családörzönnek honn marad.

25.

S Jókúthy Béla ment a harcba,
Elhagyva hitvesét, fiát.
Átszellemült Ilonka arca,
Mig elrebegette az imát:
„Nagy Isten, esdek, óh ne sújts rám!
Azért borúlok im eléd:
Óvd férjemet a hadak útján
S vezesd győzelmes fegyverét!“
— A vén Tar sóvárgó szemekkel
Bámúlt a ködbe este-reggel;
Elfojtva vágyat, haragot —
Gyermek-fakardot faragott.

26.

A kis Gáborka, egyre kapta
A csákókat, fakardokat;
S játszott a gyermek, mialatt a
Vén szolga szőtt nagy álmokat.
Előre! rajta! — kiabálta
Az álmodó öreg vitéz;
S Gáborka pompásnak találta,
Hogy bármikor nyergelni kész.
Mig a hon négy határa lángol,
Az obsitos hátán ficáncol,
Csatákat játszik a gyerek,
Vagy anyja keblén szendereg.

27.

Virágos völgyben folyt az élet
Játéka: a hazán pedig
Végig a honvéd neve fénylett,
Fel az örök végtelenig,
Hol a tündérregék világa,
Bűvös vitézség, űs erő,
Félisteneknek égi lángja
Mint hős valóság áll elő!
Csodálatos hősköltemény ez,
Melyet egy nemzet átalérez,
Megalkot, egyben át is él
S ágyúk zenéjével kísér.

28.

A harci tűz együtt találta
A nagyapát s az unokát:
Dalolva indultak ha álba,
Előre! együtt harsogtak.
A gyenge bátor és erős lett,
Felkelt az ágyból a beteg;
Szuronyt szegezze! — e szóra győztek
Az aggok és a gyermekek.
Elhagyta tűzhelyét az asszony,
Hogy a hazáért harcolhasson;
Elhagyta oltárát a pap
És lelkesen kardot ragadt.

29.

Mesés történet! Szinte álom!
Emberfölköztvaló idő!
Hőstetteit némán csodálom,
Mint a napot a vak hívő!
De eldalolni lángolóan,
Hogy fellobogjon ifju, agg,
Dicsőn, hatalmasan — valóban
Egy költő tudta volna csak.
És ez az egy, ki tudja merre
Talált porának nyugvó helyre?
A csatásíkon elesett —
Nyomát hiába keresed.

30.

Sokan látták a harc hevében,
Alakja emlékekben él;
De nem látták, mikor kevélyen
Szívébe szúrt a dárdaél!
Ki látta a halál hatalmát
A büszke halhatatlanon?
Csak orvul ülte diadalmát,
Hol? és hogyan? nincs róla nyom.
Petőfi mint a csillag eltűnt;
Lelkét magában érzi lelkünk,
De jeltelen pora felett
Mélán bolyong a képzelet.

Négyszemközt.

— A színházak és mentőik. —

Mostanában a rendőrségeknek meg a tűzoltóknak van jó dolguk. Tettekért egy színházat, hogy leégett és rendszabályozzák a többiekét, hogy le ne égjenek, amíg csak valami okból éppen le nem kell égniök.

Végre is a színházakat sokkal könnyebb tetten érni, mint a levélhordók és postakocsisok leütőit, mert a színházak megkövesedett nyugalom képviselői, kőből van a lábuk, a bordájuk, a hátuk, — a postagyilkolóknak pedig csak a szívük van kőből.

*

Tehát folyik a megrendszabályozás, az egész vonalon. A derék rendőrségek valóságos görögdiényeknek nézik a színházakat és lékelik őket minden oldalon, ajtókat meg nyílásokat vagdálnak rajtuk, ha egyikben bemeleg a tűz, a másikon kijön a közönség, vízcsapok alul, felül és oldalt, zápor, zuhany- és víz-esés-próba előzi meg az előadásokat, egy csóhálózat az egész palota és fogadást merek ajánlani, hogy legközelebb a milánói vagy melyik színházról az a hír érkezik, hogy csőrepedés vagy mi következtében elborította a víz az egész színházat és bennfúladt mindenki.

Akkor aztán új rendszer következik s úszómeseterek, tengerészek, regattisták és vízvezetékigazgatók kezdik elülről a színház-rendészet kezelését, kik a most vágott lyukakat és nyílásokat — a természetökben fekvő mohósággal és szorgossággal — fogják betömni.

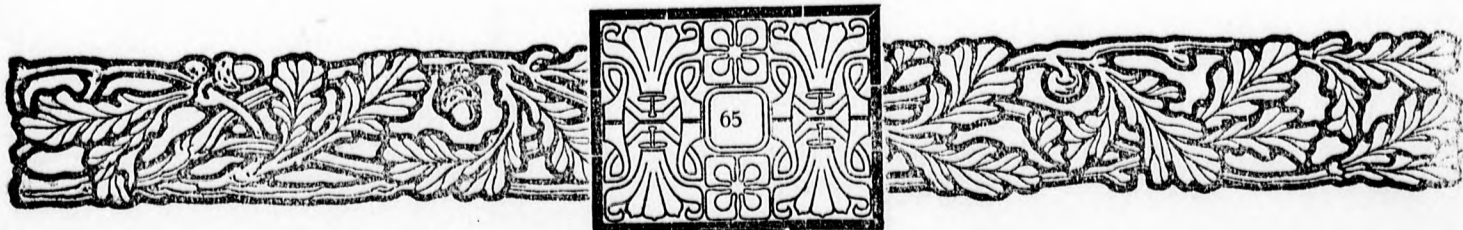
*

Egyelőre színházak most már nem égne le. Annál inkább azonban a társulatok, mert amerre csak színházak vannak, vannak mindenütt rendőrségek, tűzoltóságok és szabályrendelet-készítő bizottságok s ezek — a lapok összevágó közlései szerint — egyértelműleg azt az elvet domborítgatják a színházba sehol sem járó és éppen ezért mélyen csodálkozó közgyűlések előtt, hogy minden intézkedést alaposan foganatosítani szükséges a színházból való *kijárás* ellenben semmit az abba való *bejárás* érdekében.

A szabályrendeletek értelmében a színházakban ezentúl csak légvonatoknak lehet lenni, közönségnek nem.

*

Hanem éppen a napokban jött híre, hogy Szicíliában Tessina városában a színházat ledöntötte a földrengés, négy derék olaszra olyan rossz helyen esett rá a kő, hogy mielőtt a vízcsapot kinyithatták volna, agyonütötte őket. Az egyik éppen tűzoltó volt, a nyílásnál állt s a nyílás ütötte agyon.

Na már most ez megint változtat a védelmi rendszeren s napnál világosabb, hogy egy geológusokból, építészekből és ekvilibristákból összealkotott vegyes bizottságra kell bízni a bizottsági rendszert, a mely bizottság amazokkal — mint mondani szokás — parallel dolgozik.

E bizottság is tanácsot fog adni s a legkevesebb amit adhat, az, hogy a régi rendszerű, földre épített színházakat be kell zárítani és valahogy légzőjókra kell függeszteni az egész épületet. Akkor aztán jöhet a földrengés!

*

Leghelyesebb azonban az a rendszer, melyet a kis-kátai színügyi bizottság az ottani tűzoltó-egylet alparancsnokával és a h.-rendőrbiztossal stockholmi minta után kidolgozott. Ez az úgynevezett svéd-rendszer, melynek lényege abban áll, hogy a színházba előadás alatt mást nem eresztenek be (s más nem is fér be természetesen) csak a bizottságot. A közönség csak a jegyeket váltja meg s 240 méter távolságról nézi körben a színházépületet, végül pedig, mikor már a lámpákat eloltják, közelebb jön és az előadás befejeztével a színházat megéltjezi.

Ugy mondják, hogy ennél a rendszernél még aránylag a legkevesebb szerencsétlenség történt s ha ez így van — amiben nincs okunk kételkedni — akkor e rendszer meghonosításának aligha áll valami az útjában, csak bátor kezdeményező kell hozzá.

Ebben pedig aligha lesz hiány, mert hiszen, amint olvassuk, nálunk éppen most alakítják meg a kezdeményező országos szövetségét.

*

Mindezekkel a szórványos mentési akciókkal azonban, bár fontosságukat és szakavatott vezetésüket nem tagadjuk, — nem sokra megyünk mindaddig, míg a kormány, melynek figyelme mindenre kiterjed, ki nem nevezi ennek az egész akciónak az országos felügyelőjét.

Igaz ugyan, hogy az országos színészeti felügyelőség a maga hatáskörében is sokat tett már, hogy a színházakban minél kevesebben égjenek el, még ha mindenki elég is, — de ez a kérdés mégis csak úgy oldható meg legszebben, ha a miniszteriumban külön osztály s alatta egy m. kir. felügyelő végzi szakzerűen a tűz-, víz- és jégkár ellen való színházbiztosítás preventív kötelességeit.

A fagykárak és viharok ellen való védekezésre viharágyúk, a filloxera ellen valóra pedig szénkéreg használándó, — ezt mindenki tudja.

Hátra volna még egynehány más káreset elhárítása, e tekintetben azonban az Uristen is be volna vonandó a bizottságba. Erről jövőre.

Réz Angyal.

Csokonai Lillája.

— Irodalomtörténeti adalékok. —

Irta: Szendrey Imre.

III.

(Folytatás).

Csokonai sehogyse tudta elhinni önzetlen barátnőjének, Bédinének ama komoly intelmét, hogy a lányt aligha el nem viszik az orra elől; megkérdezte tehát magát Juliskát is, a ki bizony elég pithiai felelettel tért ki: „nem is bánom, nem is tehetek róla“.

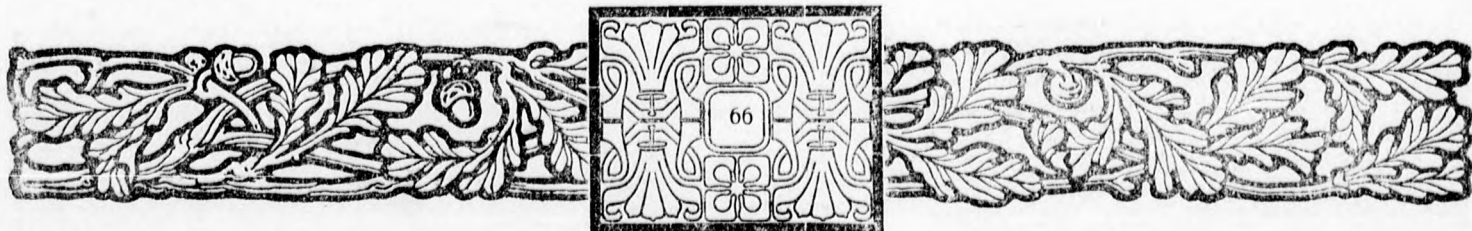
Végre is kilenc havi nap-nap után való turbékolás, ha a vége maga a bizonytalan és semmi sikert nem ígérő álomszövés, nem csoda, hogy a leányt is elcsüggeszti s elkedvetleníti.

Csokonai megértette a helyzetet és csak azt ígértette meg a leánynyal, hogy megvárja, ha mihamarabb biztos állást keres magának. Juliska ezt becsületes szívvvel megígérte, csak azt kötötte ki viszont, hogy minden lépéséről s a legkisebb eredményről is szüntelen értesíti, hogy így zaklató szüleinek s az atyafiságnak legyen mit támogatására felmutatnia, ha azoközben erőszakolnák dunaalmási kérésjéhez.

Csokonai illetén ígéretét aztán olyan pontosan beváltotta, hogy már a legelső faluból, a hol meghált (Moesa, Komárom m.) egy áradozó szép levélben számolt be s azután egyre-másra jöttek szebbnél szebb levelei, noha azokból Juliska egyet sem olvasott.

Az öreg Vajda uram ugyan nem az az ember volt, aki józanon átgondolt plánumát holmi érzelmi apróságokkal megzavarni engedje s jó eleve gondoskodott róla, hogy a netalán Juliskának jövő versek vagy levelek először az ő kezébe kerüljenek s azután nyomban a ládafenekére jussanak. A számítás nemcsak bevált, hanem fokozatosan azon mesterkedett, hogy leányát abból az „élhetetlen poétából“ teljesen kiábrándítsa. Egyszerű, kegyetlen, de biztos fegyvert használt e célra, a leány sértett hiúságát. Eleinte ugyanis kérdezősködött, hogy írt-e poétája, a mióta elment. A biztosan tudott választ aztán megtoldotta atyai jó tanácsokkal, mely szerint: te még leányom nem ismered a világot, ilyenek ezek a litterátus-emberek, nyalakodnak, érzelegnek, hogy legyen miről verselni; azután odább állnak s ott egy másik hiszékeny leánnyal újra kezdik a komédiákat.

Juliskának se kellett egyéb, ment nyomban a nagynénjéhez s mikor az se tudott poétájáról hírt mondani, feltámadt benne a büszke szép leányzó, aki egy beteges és szépnek a legjobb akarattal se mondható poétának ajándékozta szívét, s az jutalmul még egy firkantásra se méltatja hónapok óta. Apja jól olvasott a leánya szemében akkor, amikor a birtokomban levő esketési kivonattal arra is rávette leányát, hogy a Ghicz József alispántól megszerzett dispenczió révén 1798 március 30-án azon melegiben egybekeljen Lévy Istvánnal. Igaz, hogy Bédiné szemrehányása folytán az utolsó pillanatban Juliskában fellobbant a Csokonai iránti szerelme, de mint a Vajda-család tagjaitól kapott egybehangzó adataim bizonyítják, nyomban rátámadtak testvérei és szülei s akkori mód szerint az anyja meg is verte.

Lillát tehát egyoldalúan hűtlenséggel vádolni, mint a hogy Csokonai valamennyi életírója teszi, a fentiek után talán még sem lehet igazság szerint.

Boldogtalan költőnk élete az apró tragédiák szakadatlan láncolata, melynek legmeghatóbb jelenete bizonyára az volt, mikor mint csurgói segédtanár Festetich gróf úri fogatán Lillák háza elé állított diadalmasan, hogy szíve bálványát végre méltón kárpótolja és magával ragadja. S e helyett mit talált? Harmadnap óta együtt mulató násznépet s be sem csesztették.

De jaj, mikor visszatértem,
Mint a kő meredten állék
Egy ledőltnél boltozaton!"

Bédinéhez támolygott át, ahol aztán a levelek elfogdosása is napfényre került, de már későn volt minden, a tegnapot mára változtatni nem lehetett.

Ekkor írta költőnk azt a remek búcsuzó levelet, amelynél szebb aligha van irodalmunkban, végezvén azzal: „légy oly boldog, hogy én soha eszedbe ne jussak. En holnap délután indulok, elhagyom Komáromot végképpen. Lillám... Isten hozzád!”

Azonban Lillát hasztalan leste búcsuzóra, sárkánymódra őrizték azt szegényt; amikor aztán költőnk összepakolta holmiját s Bédinénél visszahagyott kéziratát. Egy költeményt azonban átadott Bédinének, hogy azt búcsucsök helyett adja át Lillának. Ez a reményhez címzett reménytelen búcsudal volt.

„Földiekkel játszó
Egi tünemény! (stb.)
Bájos lány trillák,
Tarka képzetek!
Kedv! Remények! Lillák!
Isten véletek!

IV.

A komáromi szép napok bús alkonyára költőnk Somogyban keresett gyógyító balzsamot, ahol farsangi mulatozásokba temetkezett, amelyeknek szellemi szütyötte: legnagyobb költői alkotása „Dorotya”.

Tudvalevő, hogy Somogyhoz költőnk nemcsak azért ragaszkodott, mert mérhetetlen csalódására itt talált ezerjófűvet, hanem azért is, mert atyja Vitéz József valamikor innen (Csokona nevű faluból) származott Debrecenbe, ahol mint közbecsülésben álló borbély és fogorvos (chirurgus) Diószegi szenátor Sára nevű leányát is feleségül nyerte.

Csokonai azonban Csurgón sem talált megnyugvást sokáig s mindenki vel való meghasonlása az érzékeny lelkű poétát további vándorútra ösztökélte. Ekkor újra Komáromba tért vissza s Weber Simon Péter urammal Kleist fordításait nyomatta addig, míg az ugyanott beadott „Dorotya” kéziratát a cenzura elbírálta. Ekkori időből írja:

„Már ugyan láthattam volna
Lillát több izromban is...”

Duna-Almásón való kutatásaim azonban az ellenkezőjét sejtetik.

Kecskeméthy jelenlegi ref. lelkészszel együtt végzett nyomozásunk alapján ugyanis megállapítható, hogy bizony látta is az ő Lilláját „több izromba is”, kivált mikor Lévy uram a Vágon több heti távollétre fáért a tótságra felevezett.

Kecskeméthy maga is a Vajda család atyafiságához tartozik és minden Lillára vonatkozó adalékot s relikviát szorgalmasan gyűjtögetett. Megszerezte Lilla

hajdani hegyoldali szőlőjét az ódon, de igen érdekes pincével, amelyben még forráskút is van; fölötte pedig egy valóságos kis Lilla-múzeumot rendezett be. Ott van Lillának két boros kékmázos kancsója, az egyik fenekén kifurva, locsolónak átalakítva; ott van két asztala, ágy, széktöredékek stb.

Maga a kies fekvésű falu, amelynek hegyoldalán Lilla alussza örökalmát, át van itatva Csokonai-legendákkal, amelyeknek nehéz eligazodni s amelyekből csak annyit lehet kihámozni, hogy „Mihály urfi,” ez volt a neve a faluban, gyakorta kijárt iddogálni s állítólag turbékolni a szép asszonyhoz, míg beteges ura fabevásárláson járt odafent a hornyákok között.

Tudvalevő mindnyájunk előtt, akik Csokonai életrajzával foglalkozunk, hogy azok az országszerte elterjedt Csokonai-legendák és adomák csak mesék, amelyeknek Csokonai érzékeny természete, törékeny, tüdővészteszt mivoltja s józan gondolkozása, önérzete mind ellene szól; de hogy az almási pásztor-óráknak lehetett valamelyes alapja, élő bizonyága maga Kecskeméthy lelkész, aki még mikor a faluba került, naponta elbeszélgetett Lilla kedvelt és meghitt szomszédasszonyával, akinek Lilla öreg napjaiban sok hiteles részletet mesélgetett s haldokló ágyán a két kancsót ennek adta át eme szavakkal:

— Őrizze meg szomszédasszony, mert ezekből iddogáltunk odafent (a szőlőhegyen) Mihály urfival.

Az újján lévő gyűrűt azonban, amelyet Csokonaitól még lánykorában kapott és zsoldtárát, amelyben a „Lilla-Dalokat” őrizte s haldokló ágyán is mohón olvasgatta, magával eltemetni rendelé. Ezek azonban ma már a Csokonai Kör tulajdonai. Hogyan jutottak a Kör birtokába, valamint külön történeteiket jövőre mondom el.

(Folytatjuk.)

Ábrányi Emil költeményei.

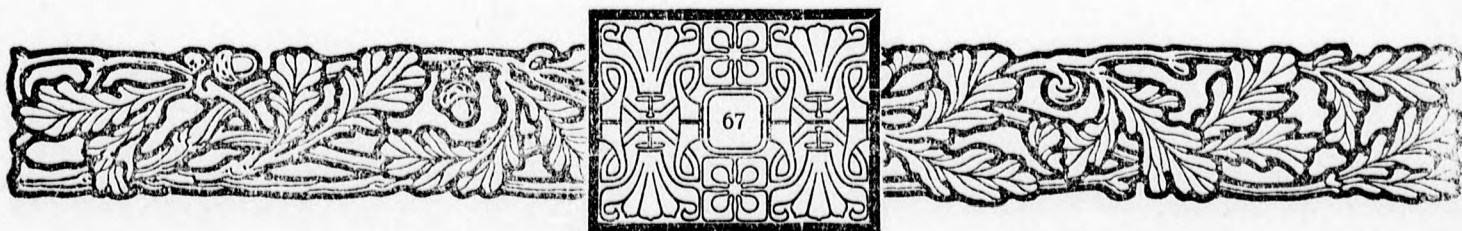
Ábrányi Emil költeményei. 1877--1903. Singer és Wolfner kiadása Budapest. A költő arcképével, 317 oldal. A Budapesti Hírlap nyomása. 1904. Ára 3 korona.

III.

Ábrányi Emil kétség nélkül felette érdekes, vonzó, sajátos egyéniség.

Ha soha sem írt volna verseket, akkor is ama bizonyos szép lelkek közé tartoznék, akik jobban szeretik a rózsaszálat a drágaköves gyűrűnél. Ha nagy úrnak születik, ősi birtokok urának, akkor sem kereste volna a sivár, felületes, köznapi élvezeteket és nem paripában, agárban, céda asszonyokban merítette volna ki életcélját. Zene, költészet, képtárak műremekei vonzották volna s egy kis dalért szívesen odaadja vala a lóverseny minden látványosságát és Petőfi verskötetéért az aranyhalmától csillogó kártyázó asztal minden izgalmát.

Olyan természet Ábrányi Emil, aminő nagyon kevés van a mi félművelt nemzetünk fiai közt. S éppen a költői alkotásokat teljes mértékben élvezni tudó széplelkek hiánya okozza hazánkban az általános irodalmi sülyedést. Schol a világon a tömegzés durvasága oly nyersen rá nem terpeszkedett irodalomra, művészetre, mint nálunk. Ebből aztán a felszínesen

ítélők azt következtették, hogy a népies nemzeti irány csak legyezgetné ezeket az állapotokat; és olyasmint is kezdtek emlegetni, hogy igazában ez a durva tömegizlés a faji tulajdonság, a nemzeti szellem megnyilatkozása. Mikor tehát a magyarság kiművelésére, csiszolására gondoltak, egyben lesiklottak az egyenes útról és mivel nálunk a logikus gondolkodás nagyon ritka, ezek az új irodalmi lovagok a logikai összefüggés csufjára beleugráltak a nemzetközi fajtalanások fertőjébe, hogy — megnemesítsék, európai szintre emeljék a magyar irodalmat.

Természetesen ez a garázdálkodás, ez a nekiavadult abszint-szüresölés nem folyhatott volna oly szabadon, ha van erős, bátor, igazságos kritikánk. De nem volt. Az irodalmi ficsúrok gárdája tehát rászabadult nemcsak a tömeg izlésére, hanem magára az irodalomra is és az a vakmerő lélekrontás oly állapotokat teremtett, hogy ma már valósággal keresztes hadjáratot kell indítani, ha nemzeti költészetünk kincseit meg akarjuk menteni az irodalmi pálinka-főzők kapzsisága és urhatnamsága előtt.

Ábrányi Emilt ezek az áramlatok nem ragadták el soha. Még zsege korában, mikor borzas fúrteivel, égbenyülő gallérjával, szokatlanul koraérett viselkedésével hirhedt alakja volt az irodalmi világnak, még akkor sem tartozott az elfajzást önkéntelenül előkészítő lisznyayaskodók sorába.

Pályája elejétől állandóan megőrizte széplelke zománcát, nemes egyénisége, eszményies magassága sóvárgása érintetlen hamvát.

Amikor szertelen volt, Hugo Viktor felhőszárnyaiba kapaszkodott, szavalt, ágált, — akkor is csak fiatalosága, zabolátlan ereje nyilatkozott meg. De annak a kétségbeejtő lelki eloszvaldosodásnak, mely a mai ifjú óriásokat oly szomorúan jellemzi s hajtja a terheltség elméletétől elernyedtt akaratlanok árnyékseregébe, — nyoma sincs Ábrányi Emil fiatalkori túlzásain.

Az első perctől fogva a nemesért, nagyért, magasztosért, általános emberiért lángolt. Világszellem, egyetemes lángész akart lenni, de nem azért, hogy nemzetétől elszakadjon, hanem azért, hogy nemzetének világítson.

Amikor költeményeiben egetostromló lárma tombolt, szellemének más megnyilatkozásai — bírálatok, tanulmányok, széptudományi fejtegetések — már ekkor is a nemzeti eszmény lobogói voltak.

Korán vette kezébe a tollat, de nagyon lassan forrott ki. S ez a lassu forrás, ez a hosszas forrongás nem az ő belső tulajdonságaiból eredt, hanem irodalmi viszonyainknak, mindenek fölött az irodalmi bírálat teljes hiányának volt következménye.

De csodálatos jelenség, hogy Ábrányi Emil egyénisége, eszméinek, gondolatainak alapja, egy irányban való következetes haladása legviharosabb korszakában is világos, tisztán látható. A fenségesért rajongás: ez az ő egyéniségének alapvonása. Ez az a piros fonál, melyre összes gyöngyeit ráfűzi.

A fenségesért rajongás: ez avatja őt az emberiség apostolává, a nép, a szegények, az elnyomottak védelmezőjévé, a szabadság harsonájává, az ember szeretet zsarnokmegvető hőségévé.

A fenségesért rajongás: ez Ábrányi Emil költészetének majdnem egyetlen forrása, melyből vallásos áhitata, világnézete, hazafisága, szerelme, szocializmusa s költői bölcsellete fakad.

(Folytatjuk.)

Petúr.

Tövises és virágok.

Történeti hang. Ha ős szokásainkhoz más téren is úgy ragaszkodnánk, mint amely szívósan ragaszkodik a Tudományos Akadémia az irodalmi, különösen a drámai pályázatok ósdi rendszeréhez: nem fajult volna még el Árpád vére. De az a baj, hogy éppen abban az akadémiai hagyományos hűségben nincs köszönet. Az akadémiai szinműpályázatok a mi letarolt irodalmi mezeink legkopárabb részei. A meddő sivárság, a szálnalmas lelki szegénység versenyez ott egymással. És mivel a Teleki-féle száz aranyért sokszor kívánnak verses darabot és történeti szinművet, nagyon természetes, hogy a vakszerencsében s a régi közmondás igazságában bizakodó dudások irgalmatlanul írják a verses tragédiákat és nyaggatják a magas történeti hangot. Az Akadémia palotájába 1833 óta a mai napig háromezernél több pályamű gyűlt össze s a boldogtalan Akadémia bámulatos hűséggel őrizte ezt a huszonöt szekérre való kéziratot. Nemrég lapozgattam e babérra és körmöci aranyakra sóvárgó pályaművek közt. Mennyi eltemetett álmok! Mennyi csirájában elfonnyadt remény! És mennyi ostobaság! Az ember nem hinné, hogy emberi elmétől ennyi feneketlen számárság származhatik. Legsiralmasabbak az úgynevezett történeti szinművek. Igazán kétségbeejtő a történeti érzék, a történelmi szellem teljes hiánya nyelvben, modorban, jellemzésben, felfogásban egyaránt! A rengeteg szemét közt akárhová pillant az ember, megborzad. Ime itt egy példa. *IV. László* a történeti szomorújáték címe. A lelki szárazság igazi múmiája ez a pajzán tragédia. Legmulatságosabb a — történeti hangja! Kún László király éjtszaka sátor alatt kockázik egy bocskoros nemessel meg egy kún főúrral. Játék közben a magyar király összevész alattvalóival, mohón elrántja a pénzes erszényt a kapzsi nemes elől:

LÁSZLÓ.

Mind loptad ezt?

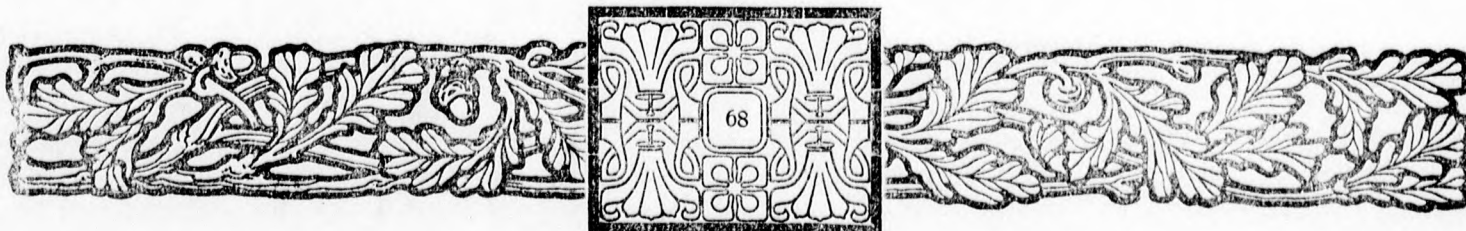
KEMENCE.

Nem! — nyertem.

LÁSZLÓ.

Egykutya!

Te loptad mástól, most én loptam el
Tőled, bucsúzz pénzedtől, jó fiú!

KEMENCE.

Majd kocka dönt, végy pénzt elő te is.

LÁSZLÓ.

De nekem nincsen egy *vedlett fityingem!*

KEMENCE. (Pénzét eldugva.)

Az baj! Mert ekként nem kockázhatunk.

LÁSZLÓ. (Mohón ragadja meg.)

Hagyd ott, zshivány! Miért ne? Én *hozom!*

TÖRTEL. (Szintén elteszi pénzét.)

Hozomra nem kockázom senkivel!

Ime ilyen egy akadémiai pályamű történeti hangja! . . . De azért nem bizonyos, nem nyert-e dícséretet vagy éppen száz aranyat!

*Mint a selyembogár, olyan a költő:
Zengő dalokba szövö életét —
S álmok gubóiból új létre keltő
Halála bontja csak ki végzetét.
Ha míg él, nem hat is meg szívet, elmét:
Dalai aranyzáru, drága selymét
Legombolyítják késő századok,
Mikor a költő rég elporladott.*

R. Gy.

Vizsgálják a színházakat. Valahányszor nagy színházégs van, utána a világ összes színházait möhön vizsgálgtatják. Jönnek mennek a bizottságok; rombolnak, építenek, új ajtókat törnek, még a világító lángot is vasszerkezetűvé alakítják; aztán kimondják boldogan, hogy most már a színház teljesen biztos a tűz ellen. Aztán megint kigyúl egy nagy színház, megint elpusztúl több vagy kevesebb emberélet és megint előlről kezdődik az alapos vizsgálat. Igazán csodálatos ez a szívósság a szélmalomharcban! Mikor a színházban tűzveszedelem támad, — az ellen hiába való volt eddigi, hiába való lesz ezután is minden előzetes óvintézkedés. Mégis százezreket költenek ily irányú haszontalan átalakításokra. Vajjon miért nem tesznek inkább óvintézkedéseket a színházak mai vérfertőző, nemzetrontó, művészetirtó irányja ellen? Ezt a pusztítást meg lehetne gátolni; s ennek az átalakításnak az lenne eredménye, hogy a templom újra felszentelődne és teljesítené eredeti, igazi hivatását.

*Amit a nő szíve által nem ér el,
Azt el nem éri soha az essével.*

A szavak élete. A nyelv éppen úgy él, mint az ember. Születik, növekszik, fejlődik, satnyul, elvész. És a nyelv birodalmában a szavak élete éppen oly változatos, épp úgy alakul, mint az emberi élet. A

szavak életük folyamán kopnak, más, új értelmet kapnak, átváltoznak, szóval igen tarka életet élnek. Néha egyszerre többfélét is jelentenek, máskor ellenkezőjét jelentik annak, amit mondanak. Teszem a poronty, béka, mihaszna — nem éppen kedves szavak. De ha a szerelmes édes anya azt mondja összeviasszacsókolt gyermekének: Te poronty! te varasbéka! te mihaszna te! — mindenki megérti, hogy ez már mást jelent.

A különböző szólásmódok aztán tréfás sorba állítják a szavakat. Szinte kacag és táncot jár minden betű, mikor a véletlen munkája vagy a megszokott értelmezés furcsa keverékbe szorítja együvé a más értelmű szavakat. Mikor a *fejtelenség lábrakap*, ez már fel se tűnik; csak mikor az effélék önkéntelenül halmozódnak, akkor nevetünk jóízűt. Ha például az *alföldi tanfelügyelő fenhatósága alá tartozó tisztviselői kar kebelében kap lábra a tiszteletlen fejtelenség*: ilyenkor a szavak is élnek, olykor a fejük tetejére állnak, csúfolódnak, ravaszkodnak, hízelegnek, ámítanak, lepleznek, ölnek, marnak, éppen úgy, mint mi emberek!

Távolból.

*Nem lehet távol
Testtől a lélek . . .
Tetőd messze
Ugy félek, félek . . .
Csak vissza hozzád,
Nálad az élet!*

*Hőfűdte táj az,
Amit itt látok,
Egy napsugárt csak,
Egy szőlő virágot
— Bárhogy keressenem —
Rajt' nem találok.*

*Ott közeledben
Oh, minő más az!
Egy cserje sem tar.
Egy dg se' száraz . . .
Ott tél nincs — nálad
Tavasra vd! az.*

*Nem lehet távol
Testtől a lélek . . .
Csak vissza hozzád,
Nálad az élet!
Tavas marad ott,
Ami itt tél lett.*

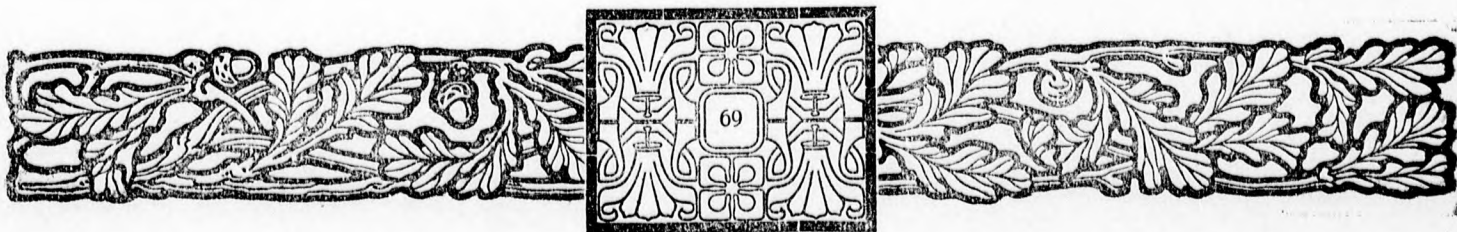
Zoltán Vilmos.

Hit és tudás. Gyarló, esendő ember vagyok: ezt tudom; Isten képmása mégis: ezt hiszem.

Vitatkozás a lélek fűszere.
De nem makacs, sivár ellenkezés,
Nem bamba dac kell a nemes vitához,
Hanem szikrázó szellem, könnyű nyelv,
Gyors villanású elme, tűz, erő,
Két szárnyaló lélek, mely összeméri
Az ihlet útján izzó hevülését,
Mely győzve fényesül, legyőzve dúsabb.
Villám az éjben az ily szóvita,
Mosolygó napfény ködhomály után,
Hús nyári zápor eszméink mezőin,
Mely illatot lehel s termékenyít.

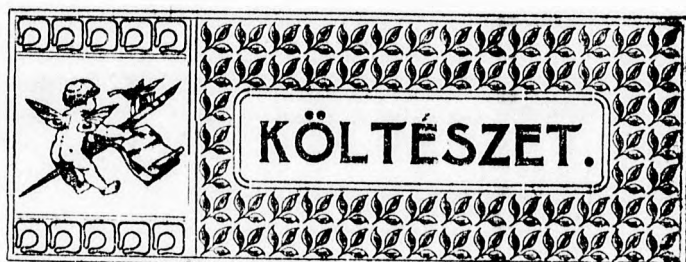

Pályázat a debreceni színházra. Még nem írták ki a pályázatot a debreceni színházra; de már beszélnek és írnak róla. S a mit beszélnek, még inkább, a miket irkálnak, az felette jellemző. S ha csak részben is igaz lenne, mélyen el kellene szomorodnunk; mert ez azt bizonyítaná, hogy egyrészt a város hatósága nem tudja többé, mi a kötelessége az ízlésrontó divatos áramlatokkal szemben, másrészt ez a tény teljesen rászabadította az avatatlan próbálkozókat az egykor híres, nagy multú, dicsőséges jelentőségű debreceni színházra.

A városi hatóságnak mindent el kell követnie, hogy az érzékeket csiklandozó rendszer helyébe a nemes magyar szellemű színművészet föltétlen uralmát állítsa vissza. Korlátokat kella szennyos hullámok elé emelnie, hogy a debreceni színház megint valódi hivatását betöltő nemzeti művelő s művészeti intézmény legyen. Különösen most, amikor a fővárosból is, a vidék több öntudatra ébredt nagy városából is friss tavaszi szellő lengedez és tisztább áramlatok felszínre jutását remélik a magyar színpadok tisztátalansága, idegen szelleme, elfajult irányzata miatt régóta búsongók. Debrecennek az a híre az országban, hogy itt még az ősi erő nemzeti forrása táplálja a lelkeket. A városnak fel kell használnia az alkalmat, hogy az országot fájdalmas csalódás ne érhesse. Álljon a város az országos mozgalom élére tettel, jó példával; adja vissza színházát a nemzeti művelődésnek, a magyar színművészetnek. Mert a magyarság sorsa, jövője, hatalma nem fegyvereink élén, hanem nemzeti művelődésünk fejlődésén, megizmosodásán fordul meg.

Gyors színház. Ki nem látott már gyors rajzoló? Afféle mókás mázoló ez, aki mulatók füstjében, kocsmai, kávéházi színpadokon áll a közönség elé s esetlen torz vonásokkal, hip-hop! egy-két perc alatt mindent lekap, táblára vagy rajzpapírosra mázoló, amit a közönség kíván. Körülbelül ezt a munkát végzi ebben az évadban a debreceni gyors színház, mely gépkocsin száguldva szállítja vasárnapról-vasárnapra az új és újabb darabokat. Ez a loholó rendszer, ez az árkon-bokron való hajsza nem méltó a debreceni színházhoz és nem méltó Makó Lajos színigazgatóhoz, akit mi talpig szín magyar embernek, eszmé-

nyies gondolkozású, művészi célokért hevülő, magasabb feladatok teljesítésére alkalmas férfiúnak ismerünk. Amikor *haza* jött, nem hihetjük el, hogy *ezt* tűzte volna célul maga elé. Elsodorták őt a viszonyok megtántorították a könnyű, olcsóbb sikerek. De ha újabb hat esztendőre itt marad, térjen vissza arra az igazi útra, a hol a ma már cseppet sem rózsás, ezer bajjal, kockázatos küzdelmekkel terhes színigazgatói pálya töviseiért a jól végzett munka, a jogos önértet jutalma várja. Debrecenben a nemzeti irodalom, a nemes színművészet javára sokat lehetne cselekedni. S Makó Lajos tudna is, csak akarjon. Lehetetlen, hogy kedve teljék a mai gyors-színházi munkát amerikai gyors-fényképező bódétulajdonosok elvei szerint folytatni. Nem érezné az ő ideális lelke, mennyivel hálásabb, szebb, egyetemesebb hatású feladatok megoldására vállalkozhatnék?

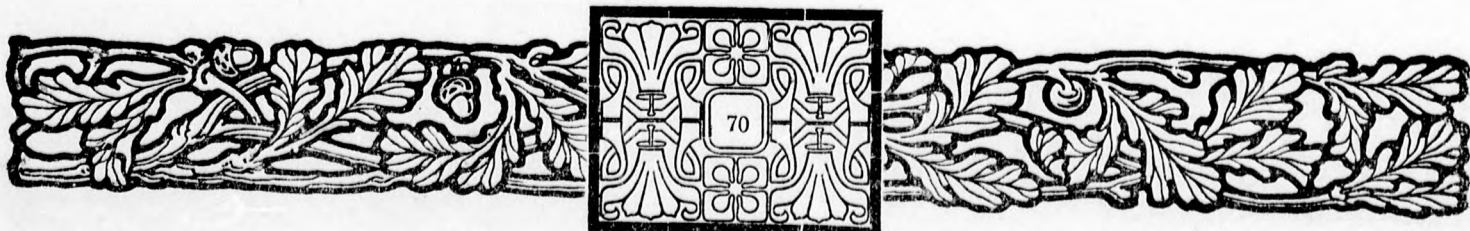

Rudnyánszky Gyula költeményei. Rudnyánszky Gyula utolsó verses könyve, a *Szerelem* 1894-ben jelent meg. Tíz esztendő óta nem adott ki kötetet. Most végre elkészül új költeményeinek tavalyra ígért gyűjteménye. A Csokonai-nyomda igazán művészi ízlésű kiállításában, 20 nagy íven jelennek meg Rudnyánszky Gyula új költeményei. 1904. márc. 13-án.

Szabó Endre verses regénye. Szabó Endre, a rég hallgató s igazán tiszta magyar zamatú jeles költő verses regényt ír, melynek egy pár igen szép részletét olvastuk. Örvendetes hír ez; mert költőink az utolsó huszonöt év alatt nagyobb terjedelmű költői művet egyáltalán nem alkottak. *Gyulai Pál Romhányi*-ja óta divatba jött a verses regények töredékben hagyása. Reviczky, Endrődi, Palágyi s mások töredékei után most benső megelégedéssel üdvözöljük Szabó Endre verses regényét.

Szabolcska Mihálytól ebben az évben új vers-kötet fog megjelenni. Fölösleges hangsúlyoznunk, hogy ez a nemzeti költészet fellendülését jelenti. Ugy látszik a napihirverselők, a krónika-faragók, az idegen vizeken kalózkodó rím-mesterek ideje lejár! Endrődi, Dalmady, Szabolcska, Ábrányi, Pósa Lajos pengetik újra a nemzeti lantot s a magyar dalköltés mezején új tavasz éled.

Palágyi Lajos. A Nemzeti Színházban mély hatása volt Palágyi Lajos *Rabszolgák* című, fenségesen szárnyaló drámai költeményének. Bizonyossága ez annak, hogy közeledik a hajnal. Az árnyék-sikerek suhannak vissza a sirba; a léha, felületes, idegen divat felszínre cipelt selejtességei leszorúlnak a színpadról és helyüket ismét a költői alkotások foglalják el.

menyire tudatosan tölti be tisztét a szegedi Dugonics Társaság. Természetes, hogy ennek aztán van is hatása és eredménye bőven. Szegeden erősödnek, fejlődnek a fajmagyar írók s a tiszaparti főváros valósággal rajokat bocsát ki a nemzeti irodalom virágos kertjébe. A Szegedről elszármazott írók, Mikszáth, Pósa, Kemechey, Sebők, Lipcsey, Móra, Kabos stb. elsőrendű jelesei a magyar irodalomnak. A Szegeden élők pedig — Tömörkény, Békefi, Kisteleki, Erdélyi Balassa Cserzi, Szinéri s a tehetséges fiatalabbak egész gárdája valósággal magyar Lipcsévé avatják Szegedet.

Kazinczy-Kör. A Kassai Kazinczy-kör előre megállapítja felolvasásainak sorrendjét és műsorát. A téli évszak felolvasásait ezúttal egyetlen eszmének szenteli a Kazinczy kör: II. Rákóczi Ferenc és kora dícsőítésének. Kitűnő gondolat s érdemes arra, hogy vidéki irodalmi társaságaink e példát kövessék. Nagy irodalmi s művelő jelentőségű lenne egy-egy sorozatot Vörösmarty, Kisfaludy, Tompa, Petőfi, Arany, Tóth Kálmán, Szigligeti s mások költészetének szentelni. Aztán a zsenge korban elhunyt nagy tehetségek együttes ismertetése is hálás, nemes munka lenne. Bajza Jenő, Zilahy Károly, Andrassy Béla, Kovács Gyula, Zsutai János, Komjáthy Jenő bimbóban elfagyott reményei költészetünknek. Némelyiknek ma már a nevét sem ismeri senki. Pedig például Andrassy Béla — husz éves korában halt meg — mindössze husz verset írt; de mind a husz remek alkotás, részben halhatatlanságra méltó.

Bajza József. Éppen most száz esztendeje, 1804. jan. 31-én született Bajza József, a nagy műbíráló, a kinek hatalmas kritikusi működése nélkül talán legnagyobb alkotó lángelméink sem teremthették volna meg költészetünk dícsőséges aranykorát. S íme születése századik évfordulóján ki emlékezik róla? Még a Kisfaludy Társaság se szenteli az ő nevének febr. 7-diki nagygyűlését . . . Mi, akik a nemzeti költészet új virágzásának előmozdítására, a nemzeti szellem megerősítésére nélkülözhetlennek tartjuk, hogy legyen kritika, ami harminc év óta nincs, — hódoló kegyelettel áldozunk Bajza József, a nagy bíráló, a kegyetlen, de igazságos, hajlíthatatlan, de megtisztító munkásságú ítélőmester emlékének!

Az Akadémia nagyjutalma. Hetven esztendő alatt 13-szor jutott a Magyar Tudományos Akadémia nagyjutalma, ez a legfőbb irodalmi kitüntetés, költői alkotások szépiróinak. *Vörösmarty* három ízben kapta meg a nagyjutalmat: 1833-ban munkáinak I. és III. kötetéért, 1838-ban Marót bán-jáért, 1841-ben újabb munkái négy kötetéért. *Kisfaludy* Sándor 1833-ban munkái III. és IV. kötetével, *Kazinczy* Ferenc 1836-ban eredeti poétai munkáival, *br. Jósika* Miklós 1837-ben Az utolsó Báthori regényével, *Garay* János

1843-ban verseivel, *Petőfi* 1848-ban összes költeményeivel, *Arany* János 1860-ban kisebb költeményeivel, 1879-ben Toldi szerelmével és *Tompa* 1863-ban összes költeményei VI. kötetével nyerte el a nagyjutalmat. Az azóta elmúlt 40 év alatt a ma élők közül *Gyulai* Pált, *Lévay* Józsefet *Szász* Károlyt és *Beőthy* Zsoltot tüntette ki az Akadémia nagyjutalmával, mely az idén a matematikai tudományok valamelyik művelőjének jut.

A Kisfaludy-Társaság új tagjai. A Kisfaludy-Társaság három helyet tölt be új tagokkal, egyet íróval, kettőt költővel. Az írói helyre egyedül *Négyessy* László irodalomtörténetírót jelölték. A két költői helyre *Petelei* István, *Csengeri* János, *Sebők* Zsigmond és *Werner* Gyula a jelöltek.

Kéziratot nem adunk vissza.

K. F. Debrecen. Igaza van. De a dolog cseppet sem feltűnő. A debreceni sajtó még nagyon kicsi s nagyrészt hivatalan kezekben van. Lám a *Debreceni Független Ujság*, melyet tartalmas, szinmagyar lelkű író, ifj. *Móricz* Pál szerkeszt, őszinte szeretettel üdvözölte a Csokonai Lapok-at. De igazán méltatlanság lenne azt kívánni, hogy talyigások és fonatos-sütők Taine esztetikájáról, a nemzeti intellektus jelentőségéről, Spencer bölcséletéről vagy a nemzeti költészet s a világszellem érintkezéspontjairól véleményt mondjanak.

Palágyi Lajos. Köszönöm. A Magyar Szó irodalmi szellemét mindig örömmel figyeltem. Horkayné elméssége — igaz. **L. Zs.** Budapest. Szívesen; mindenkor számíthat reám. **Sz. M.** Temesvár. A jövő számra várom.

F. B. Ne gondolja, hogy mi is beleesünk a verembe. Elsőben is nem ismerünk különbséget fővárosi író és vidéki író közt. De éppen azért, ha jó a fővárosi író, miért záróknak ki a Csokonai Lapok-ból, mely az egész ország számára íródik?

M. L. Az egyéniség nemcsak lírai alkotásokban nyilvánulhat. Minden betűn rajta kell lenni az egyéniség fémjelzésének.

TARTALOM. Nemzeti költészet: Rudnyánszky Gyula. — Vidéki poéták: Szávay Gyula. — Magyar szinműirodalom: Herceg Ferenc. — Téli erdő: Endrődi Sándor. — Szakítás: Vértessy Gyula. — A megszokásnak rabja lettem: Reviczky Gyula. — Csokonai mecénásai: Dr. Kardos Albert. — Muri: Dombay Hugó. — Üzenet: Tar Zoltán. — Régi magyar költők: Zilahy Kiss Béla. — Beköszöntő: Sirius. — A császár keresztfia: Malonyay Dezső. — A papa nyugdíjba ment: Beksics Gusztávné. — Március fia: Rudnyánszky Gyula. — Négyszemközt; Réz Angyal. — Csokonai Lillája: Szendrey Imre. — Ábrányi Emil költeményei: Petúr. — Tövises és virágok. — Színház. — Költészet. — Debrecen. — Tarka hírek. — Ország-világ. — Levelezés.

Kiadó laptulajdonos: MORVAY ZOLTÁN.

NYOMTATTA A CSOKONAI-NYOMDA (RUZICKSKA GYULA ÉS TÁRSA) DEBRECENBEN.

